

Denne avisudgivelse er et kunstprojekt skabt af Pernille Egeskov i forbindelse med udstillingen af samme navn, *Blodbånd*, som vises i @galleriet, Farum Kulturhus fra d. 3. maj til d. 9. november 2025.

Udstillingen er en duo-udstilling med Pernille Egeskov og Augusta Atla, og den er en del af et større projekt, *Indtryk, aftryk, udtryk*, som Furesø Bibliotekerne, Immigrantmuseet og Dansk Jødisk Museum varetager i forbindelse med 400-året for jødisk tilstedeværelse i Danmark.

af Pernille Egeskov

Dette avis-værk består af 8 ordret transskriberede interview med danske efterkommere af assimilerede jøder.

Spørgsmålene er de samme for alle 8 medvirkende, og samtalerne reflekterer over identitet, overlevelse, nedarvede traumer og assimilation.

De medvirkende er anonyme, men er betegnet med køn og generationsled efter assimileret familiemedlem.

Mand, 1. eller 2. generation

Pernille Egeskov: Godt. Der er først nogle få helt formelle spørgsmål, jeg spørger alle om, fordi man er jo anonym.

Mand, 1. eller 2. generation: Mmm.

PE: Så det første spørgsmål er: Hvilket køn er du?

Mand, 1./2. gen.: Jeg er mand.

PE: Ja, og det næste spørgsmål er: Hvilket generationsled du er efter et assimileret familiemedlem?

Mand, 1./2. gen.: Øhm... Det er vel første... første generation, eller...?

PE: Prøv at fortælle, hvem det er.

Mand, 1./2. gen.: Nej, det er vel anden generation. Det er min farfar, der assimilerede.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Øh, og så min far, der er gået endnu længere væk fra det.

PE: Ja. Og så dig.

Mand, 1./2. gen.: Og så mig. Er det så tredje generation?

PE: Aj, så er du anden, ikk? Fordi, nå nej, han er første, din farfar er første. Det er ham, der ”gør det”. Så er der din far, så er der dig: Så er du tredje generation.

Mand, 1./2. gen.: Ja, men jeg vil ikke sige, at jeg ved... Det er også svært at bedømme, fordi jeg ved ikke helt, hvor meget min farfar sådan *gik* væk fra det. Det er ikke fordi han, han nødvendigvis... Altså han sagde jo ikke, at han ikke var troende, og det er heller ikke, fordi han... Altså, de holdt jo stadig sabbat og sådan noget.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Men øh, jeg vil måske mere sige, at det er min far, fordi han er troende, men han er ikke udøvende, ligesom min farfar måske var.

PE: Nej. Ja.

Mand, 1./2. gen.: Jeg ved, at min farfar voksede op i det.

PE: Ja, men så lyder det da, som om det er din far.

Mand, 1./2. gen.: Ja, ja, det kan godt være. Så er det vel anden generation.

PE: Ja, medmindre, altså, du siger, han er

troende, så han lever jødisk stadigvæk, din far? På en eller anden måde. Så, han har ikke sådan lagt det fra sig, eller assimileret det?

Mand, 1./2. gen.: Hvis man spørger ham, om han er jøde...

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: ...så siger han: ”ja”. Hvis man spørger, om han tror på Gud, så siger han: ”tjoo”.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Men øh, altså, det er ikke fordi, at han udøver det. Han spiser ikke kosher, og han, han dyrker ikke selv sabbat eller... det er sådan... Måske kunne man kalde det ”hygge-jøde”.

PE: Ja. Er du døbt kristent eller jødisk?

Mand, 1./2. gen.: Intet. Konfirmeret humanistisk, så... ja.

PE: Ved du, hvad han er? Din far.

Mand, 1./2. gen.: Han har haft sin bar mitzvah.

PE: Det har han. Så på den måde er det nærmest dig, der er første assimilerede generation? På en måde. Medmindre, altså... fordi også det... Hvis man spørger din far, og han siger, han er jøde og så... altså, at han alligevel har taget afstand. Man kan sige, at du er første eller anden assimilerede generation.

Mand, 1./2. gen.: Okay.

PE: Kan man ikke godt sige det?

Mand, 1./2. gen.: Det kunne man måske godt.

PE: Ja, fordi hvis din farfar alligevel har opretholdt... sådan nogle jødiske ritualer... Og din far, han opretholder ikke nogen ritualer eller religiøse ritualer, men han identificerer sig med at være jøde...

Mand, 1./2. gen.: Mmm.

PE: ...og så dig, der ligesom bliver en fri fugl.

Mand, 1./2. gen.: Ja.

PE: Ja, måske er det din far.

Mand, 1./2. gen.: Ja, ja, jeg tror, jeg tror, jeg ville sige, det er min far, fordi der er også det... den ligesom ære eller respekt, han ikke kan lægge fra sig, nu

hvor han er direkte efterkommer af en jødisk soldat i Anden Verdenskrig. Så jeg tror også, at det ville være rigtig svært at sige: ”Nej, jeg er ikke jøde”. Øhm, hvor at... jeg mødte aldrig nogensinde min farfar, så det er måske lidt nemmere for mig, at sådan der, du ved: Jeg er stolt over min, min, øh, min farfar, og hvad *han* gjorde. Men jeg har ikke et lige så personligt forhold til jødedommen... Ja.

PE: Ja. Øhm, hvorfra er det de jødiske rødder stammer?

Mand, 1./2. gen.: De kommer fra Hviderusland. Øhm, så vidt jeg husker... så flygtede de på ski. Først til Norge og så til Danmark... Først til Norge faktisk. Og så, tror jeg, at de kom med... lidt mere normal transport til Danmark... Det kan jeg huske, at jeg altid fik fortalt, det med skiene... så flygtede de fra... russerne.

PE: Ja, ved du det? Ved du, hvad år det var?

Mand, 1./2. gen.: Det var i... jeg tror vist nok, at det var før... min farfar blev født – hvis jeg gætter rigtigt. Han var nok født sådan noget 1910 tror jeg. I 1910’erne.

PE: Ja, så er han, din farfar... er han født i Danmark eller i Rusland, Hviderusland?

Mand, 1./2. gen.: Det kan jeg faktisk ikke huske...

PE: Nej.

Mand, 1./2. gen.: De startede med at flytte til Norge i et stykke tid, og så flyttede de til Danmark. Men de var i Danmark i 1920’erne. Ja.

PE: Og din far er født i Danmark?

Mand, 1./2. gen.: Nej min far er født i Californien og flyttede så til Danmark. Og boede i Danmark.

PE: Okay. Hvorfor kom han lige til Californien?

Mand, 1./2. gen.: Der boede mine bedsteforældre i nogle år.

PE: På grund af noget med krigen? Eller... var det bare livet?

Mand, 1./2. gen.: Nej, de bor der bare og så, øh... og så var min farfar i flåden.

PE: Er det fordi... Jeg er ikke med. Jeg skal lige være med: De kommer fra Hviderusland til Norge, til Danmark. Får

din farfar i Danmark – muligvis. Og så tager din farfar til Californien med sin kone?

Mand, 1./2. gen.: Ja, lige præcis. Og så er han med i krigen.

PE: Han var med i Anden Verdenskrig?

Mand, 1./2. gen.: Han er med i Anden Verdenskrig.

PE: Som amerikansk soldat?

Mand, 1./2. gen.: Mm.

PE: Okay.

Mand, 1./2. gen.: Og så får han min far. Ham og min farmor. Og så flytter de meget kort tid efter til Danmark og bor i Virum.

PE: Ja, men det er ikke... dét, at din, din, øh, din farfar tager til Californien, det er ikke, fordi han... altså, det gjorde han bare? Det var ikke på grund af krigen, at han tog derover for at være i sikkerhed eller noget. Ved du det?

Mand, 1./2. gen.: (Lang pause)... Det ved jeg faktisk ikke. Jeg ved, han havde amerikansk statsborgerskab, øhm, så det virker, som om... at enten har han fået det igennem at være soldat, ellers har han fået det... (lang pause)... Ja, nu bliver jeg helt i tvivl.

PE: Ja. Men det er også det der med de oldeforældre, som jo er dem, der kommer fra Hviderusland til Danmark. Om de i virkeligheden bare var i Danmark for en kort bemærkning og så tog videre til USA, eller om de boede i Danmark...

Mand, 1./2. gen.: De boede i Danmark.

PE: Og så tog han, farfar, til USA.

Mand, 1./2. gen.: Ja, lige præcis.

PE: Ja, ja, det har ikke så stor betydning det der... Det er bare, fordi det er spændende, ha ha, ikk?

Mand, 1./2. gen.: Ja.

PE: Men øhm, men øhm, ja... Og så er det næste spørgsmål: Hvorfor assimilerede din – det er jo så din far, vi må snakke om, faktisk, fordi din farfar assimilerede jo alligevel ikke så meget?

Mand, 1./2. gen.: Nej.

PE: Ja, så det er din, din far. Ved du, hvorfor han sådan har lagt det lidt væk?

Mand, 1./2. gen.: Ja, det, altså jeg ved, at min, øhm, min farmor, hun var ikke jødisk...

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: ...øh, og hun var en meget stærk personlighed, så jeg tror, at det udbalancerede lidt – eller gav i hvert fald, øhm, lidt plads til, at man bare selv kunne finde ud af, hvor, hvor man stod i forhold til religion. Øhm, og så min far, han er blind, så jeg tror, der er... der var ligesom andre udfordringer i livet, og der blev, øhm, religion måske ikke prioriteret lige så højt som øhm... at kunne klare sig godt i livet. Som blind.

PE: Mm. Ved du, hvordan han ligesom slap det?

Mand, 1./2. gen.: (Lang pause)... Jeg prøver lige at tænke et øjeblik... (lang pause)... Men jeg tror helt klart, at min farmor, hun var en stor del af, at han, at min farfar, som var... han var også en sådan stærk personlighed. Han var meget sådan robust i det... Øhm, at han... Min farmor, hun sørgede for, at han ligesom ikke tog hele styringen i opdragelsen. Og der tror jeg bare, min, min far, han i... altså, jeg tror han, han værdsatte jødedommen, men jeg tror, at når det ligesom ikke fyldte så meget i hendes liv, og han, han er måske også meget kynisk i det – så øh, så tror jeg bare, at øh, han fandt sin egen vej og fokuserede mere på skole, øh, og ligesom lidt mere jordnære ting for ham end, end, du ved, det større billede. Som religion nu er.

PE: Ja, og så har det også lidt været hans mor, som var ikke-jøde, der har trukket ham i den retning også. Lyder det som om.

Mand, 1./2. gen.: Ja, jo.

PE: Så det er med hjælp fra... med hjælp fra hende, at det er blevet, ja, udvandet...

Mand, 1./2. gen.: Ja. Jo, det kunne man godt sige. Ikke... det var ikke tvunget, at han skulle lade være.

PE: Nej, nej.

Mand, 1./2. gen.: Men jeg tror, at han, han fik bare mulighederne, og sådan noget som religion, det er jo... det er jo noget, man har svært ved at komme rigtig tæt på, hvis man ikke har fået det fra, fra barnsben, sådan i en vis intensitet. Så... jeg tror bare... Det forklarer jo også meget godt hans syn på jødedommen, at hvis man spørger ham: “Er du jøde?”, ”Ja, det er han”, men mere end det, er han egentlig ikke

rigtig jøde... end bare (red.: ift.) det ene spørgsmål.

PE: Ja. Øhm, har... ved du, om... altså, har han... Er der andre i hans familiegren, der ligesom... Altså hans far – din farfar – slap det jo egentlig ikke. Men har din fars søskende for eksempel (red.: assimileret)?

Mand, 1./2. gen.: Han har en bror.

PE: Ja, ved du, hvad han er? Hvor han er?

Mand, 1./2. gen.: Han, han er jo... Han bor i USA. Jeg har mødt ham én gang.

PE: Ja. Men ved du, hvad han er? Om han holder fast i det jødiske, eller om han har sluppet det, eller?

Mand, 1./2. gen.: Jeg tror ikke, han holder fast i det bevidst.

PE: Nej.

Mand, 1./2. gen.: Han er... Han bor et eller andet sted langt væk i USA, og han er meget isoleret. Han er... kan godt være lidt øh... tror, han er lidt speciel, så... Men jeg vil tro, at det er det samme som min far, ud fra hvad jeg har hørt, at øhm... (lang pause)... ja, denne her lidt løse hånd omkring religionen, et lidt sådan løst forhold. Det er ikke så intenst. Men hvis man spørger ham, vil han nok også tage ære i at sige, at han er jøde.

PE: Ja, men det er jo også det, som det tidligere spørgsmål er: Hvorfor? Det er jo sådan – der har jo ikke været... det er jo i nyere tid... Altså, det har jo bare været på grund af livet, at det (red.: jødedommen) er blevet sluppet – og på grund af farmor, altså din fars mor, der ligesom har åbnet op for, at der også ligger en mulighed i, at man kunne være ikke-jøde, eller at man ikke holder fast i den tro, ikk’.

Mand, 1./2. gen.: Jo.

PE: Det næste spørgsmål er, om du er fortsat som assimileret?

Mand, 1./2. gen.: Jeg er fortsat.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Øhm, jeg tror... jeg vil nok... Hvis folk spørger mig, om jeg er jøde, så er mit svar altid: ”Min far er jøde”. Øh, i sjældne... få gange, så siger jeg måske: ”Ja, men jeg tror ikke på jødedommen”. Men for mig så – det forekommer mig mere som... et... Altså mine, mine slægtninge...

at mine forfædre har været øh... jagtet og... og det er ligesom, jeg tager ære i der, hvor mine forfædres jødedom kommer fra. At de har skullet kæmpe så hårdt – direkte, altså meget direkte i forhold til min farfar, som var i flåden i Anden Verdenskrig. Øhm, ja.

PE: Ja, ja, så, så du, du har en ære for det. Men hvis du bliver spurgt, så siger du: ”nej”.

Mand, 1./2. gen.: Nej, jeg er ikke jøde, men min far er jøde. Det er som regel mit svar.

PE: Hvor... hvorfor siger du, at du ikke er det?

Mand, 1./2. gen.: Ja, for mig er det et spørgsmål om, om jeg tror på den jødiske gud, øh, og det gør jeg ikke. Så i bund og grund så er jødedom jo en religion. Øhm, men som sagt, så nogle gange så siger jeg: ”Ja” til, at jeg er jøde, øhm, fordi jeg vil heller ikke... Jeg tror meget af grunden til, at jeg har sagt ”Nej”, har været på grund af, øh en frygt i mit liv. Jeg har for eksempel gået på en skole med øh... stor, en stor del øh, som er muslimske indvandrere, og de fandt ud af, at jeg var jødisk, og så blev jeg bare drillet af dem allesammen for det. Blev kaldt for grimme navne. Og det har gjort mig mere sådan påpasselig. Og så er der også det med Palæstina-Israel lige nu, der er det også svært at nævne, at man er jøde. Altså på min, på min skole skulle jeg forklare én, at – en med muslimsk baggrund – at jøder, at øh mine... De spurgte, om jeg var fra Israel, så skulle jeg forklare at, at mine jødiske forfædre, de kom fra Hviderusland. Der blev han helt overrasket. Altså: Han havde aldrig hørt om det. Så... Ja, det har i hvert fald gjort mig påpasselig med at...sige højt, at jeg, at jeg er jøde.

PE: Ja. Tak.

Mand, 1./2. gen.: Ja, det var det?

PE: Det var det.

Mand, 1./2. gen.: Tak. Ja, ja, det var nogle rigtig fine spørgsmål. Jeg var lidt nervøs, før jeg kom ind, men som jeg sagde, der er et eller andet ved at snakke højt om jødedom, som øhm... jeg synes, er lidt uhyggeligt.

PE: Ja. Det var godt, du fik det med.

Mand, 1./2. gen.: Ja. Det er i hvert fald noget, der fylder meget, og det tror jeg, det gør hos rigtig mange jøder. Især hvis man har en holdning til Palæstina-

Israel. Fordi, selvfølgelig forstår jeg godt de palæstinensiske civile. Hvor hårdt det er, og at der ligesom er brug for, at staten har – den israelske og den amerikanske stat – har sympati med dem. Men det er bare virkelig svært at sige, at man så er jøde, når man, når man står i miljøer, hvor der bliver snakket meget om det. Så lyder det lige pludselig, som om man er med Israel.

Kvinde, 2. eller 3. generation

Pernille Egeskov: Der er ligesom nogle formelle ting, jeg spørger alle om inden... det er ligesom, hvilket køn de har?

Kvinde, 2. eller 3. generation: Ja, jeg er kvinde.

PE: Og den anden formelle ting er, at jeg spørger om, hvilket generationsled de er efter et assimileret familiemedlem? Altså... det er jo... og hvordan regner man med det?

Kvinde, 2./3. gen.: Ja, det ved jeg nemlig heller ikke.

PE: Nej. Altså, man siger vel: Der er én, der ligesom valgte at slippe den...

Kvinde, 2./3. gen.: Ja, altså, det er der jo ikke nogen... der er ikke nogen der... altså i min direkte linje, er der ikke nogen, der har valgt at slippe den jødiske tråd. Det vil sige, der er ikke nogen, der har sagt, de *ikke* er jøder.

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: Så det kommer igen an på, hvordan du definerer assimilation. Øhm, fordi assimilation er jo defineret udefra og ikke indefra. Det vil sige ”at være assimileret”.

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: Så jeg synes jo egentlig aldrig, at min familie er blevet assimileret i lige linje. Der er rigtig mange sidegrene, der er blevet det. Men hvis, hvis man tager det på, hvornår de melder sig – hvem der melder sig *ud* af synagoge-fællesskabet... hvis vi tager det på det, så er det... så er jeg... øhh... så er det mine bedsteforældres generation, der melder sig ud af det praktiserende fællesskab. Hvis vi tager det på en anden... en anden assimilationsfaktor, som er at gifte sig med en ikke-jøde. Så gør... Så er det min forældre-generation, det vil sige, det er kun... altså, min forældregeneration gifter sig ikke-jødisk, men *jeg* gifter mig så jødisk.

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: Så det kunne jo også bare være et lille ”blip”.

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: Så egentlig så... Jeg vil egentlig ikke acceptere – altså jeg syntes, det er et rigtig vigtigt projekt, jeg synes det er spændende – men egentlig vil jeg udfordre begrebet assimilation, fordi – især

i forhold til jøder – fordi der ligger også i assimilationsteori – eller hvad man nu skal sige: hele begrebet – at det går én... det er nærmest en darwinistisk, altså... man er native american... og så kan du kun gå i én retning mod udvanding og mere og mere vestliggørelse og civilisation og indgiftning med hvide, og så noget, ikk’. Men det vil jeg egentlig udfordre med os som jøder, fordi vi har 3000 års assimilationshistorie. Og vi er her stadig, fordi vi i generation efter generation er blevet tvunget til at assimilere os... men okay, men måske ville jeg sige, at jeg var... min far eller min... mine bedsteforældre prøver at assimilere sig... *og* så prøver min far det, men ikke særlig helhjertet. Han er også meget jødisk identificeret *indad*. Og så vælger jeg jo at leve jødisk og går fuldstændig ind og vælger at leve jødisk igen. Men okay, du kan sige, det er i andet eller tredje led.

PE: Og det er nemlig... Ja, andet eller tredje led. Det er nemlig det næste spørgsmål, hvor dine jødiske rødder stammede fra? Ja, altså helt... Ved du det?

Kvinde, 2./3. gen.: Altså, helt langt tilbage?

PE: Ja... ved du det?

Kvinde, 2./3. gen.: Ja, altså, jeg ved, ja, det ved jeg: flere steder fra. Men, øh ja, de stammer fra... Altså de har jo så nogle... pænt mange af dem har været i Danmark i 400 og 300 år, men før det kommer de enten fra det, der nu er Nordtyskland og før det kommer de fra Rhin-området i Tyskland og før det – nu er vi altså 1000 år tilbage i tiden...

PE: Okay!? Haha?!

Kvinde, 2./3. gen.: ...før det var de sandsynligvis fra, øh Italien og Norditalien, og før det fra Nordafrika, og før det fra Palæstina, Israel eller... Israels land.

PE: Men du ved, at din slægt, eller din gren, har været i Danmark i 400 år, altså siden...!? Du er en af de oprindelige danske efterkommere af danske jøder, altså dem, der blev inviteret af Christian den Fjerde, ikk’?

Kvinde, 2./3. gen.: Ja, ja, jamen det er jeg... Jeg ved også, at for mellem syv og ni generationer siden, der er det nogle af mine forfædre, der er de første jøder, der får lov at være i København.

PE: Ved du, hvorfor dine bedsteforældre og siden din far meldte sig ud af det jødiske

samfund eller giftede sig ikke-jødisk. Ved du... Ved du, hvad der var årsagen til det?

Kvinde, 2./3. gen.: Øhm altså, jeg tror, det er dels, fordi de kan. Fordi det... det sker gradvist fra, at de får borgerrettigheder. Det er jo kun i mine tipoldeforældres eller oldeforældres tid, at de får fulde borgerrettigheder.

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: Øhm, så pludselig så *kan* de gifte sig for eksempel med kristne uden at lade sig døbe. De bliver nemlig ikke døbt. På den måde bliver de ikke rigtig assimileret. Der er ingen, der bliver døbt af dem. Men øhm... men de vælger at leve ikke-religiøst, det der med at skulle leve så ritualiseret, det *gad* de da ikke. Altså de var meget... øh... de ville rigtig gerne anerkendes i Danmark, og de ville rigtig gerne være del af det pæne borgerskab her. Og...

PE: Og det er i 30’erne her? Det er dine bedsteforældre nu?

Kvinde, 2./3. gen.: Nej, nej, nej, nu er vi tilbage... Helt tilbage fra 1830’erne faktisk...

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: ...fra før de får borgerrettigheder. De gør virkelig, hvad de kan for at være gode borgere, altså sådan at de laver... og de er jo tvunget til at have nogle bestemte erhverv. Og der er mange ting, de ikke kan komme ind i. For eksempel findes der dokumentation for, at en af mine tiptip-, tror jeg, det er, ja: tiptip- eller tiptiptipoldefædre, som prøver at komme ind i klædehandlerlauget i København; at de prøver – fordi skrivelserne findes jo – de prøver: Klædehandlerlauget prøver på alle mulige måder at holde ham ude. De vil ikke have jøder ind. Og til sidst, så er det faktisk kongen, der giver ham adgang og siger: ”Nu er det nok”. Og det er jo deromkring, altså efter statsbankerotten og efter Nathanson spiller en rolle med at hjælpe den danske økonomi på fode, at jøderne begynder gradvis at få flere – og efter Napoleonskrigene og alt det der, ikk’ – at jøderne begynder at få mere, med inspiration fra det, der nu er Tyskland, og fra Frankrig, ikk’... at jøderne begynder at få lidt flere rettigheder. Og de her familier, som i virkeligheden har levet meget, meget borgerligt dansk, men bare ingen rettigheder har haft, de vil bare have de rettigheder nu. Og hvis det er, så koster det ... nogle af dem bliver

døbt, fordi så... det er det, der ligesom bliver deres adgangskort...

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: ...mens andre familier prøver på andre måder at gøre sig... ved for eksempel at donere til ting. Altså, man kan bare se nu i København: Der er i hvert fald to af mine forfædre eller mine forfædres brødre, som har doneret til stiftelser. Altså, jøderne donerer, og man kan se, hvornår det er, altså fra cirka 1830’erne og op til omkring år 1900. Altså, jøderne er de helt store filantroper... øhm... dels *er* der en tradition, en jødisk tradition, for at være filantropisk inden for... eller det er den måde, jøder har overlevet på; at man betalte til enker, man betalte til begravelser for fattige og sådan noget inden for det... fordi man fik jo ikke penge fra samfundet til det.

PE: Ja, ja.

Kvinde, 2./3. gen.: Og det er jo meget, meget sent, at jøder ikke selv har skullet betale hospitaler, for sundhedspleje og alt muligt... inden for murene, fordi man var ikke en del af det omgivende samfund. Så der er en tradition for, at man giver til sådanne nogle sager; og så begynder de i virkeligheden nu at give til det danske samfund. Det er sådan en måde at gøre sig velanset på...

PE: Ja.

Kvinde, 2./3. gen.: ...og det er min familie også super optaget af, altså de er med til at starte kulturelle foreninger og museer, der er Hirschsprungske Samling, ikk’...

PE: Ja, ja.

Kvinde, 2./3. gen.: ...øhm... ja, der er Davids Samling – hans bedstefar er så døbt jøde, ikk’ – men altså, øh, og Marienborg, ja, der hvor statsministeren bor nu, altså, det donerer C.L. David også til den danske stat. Altså, der er så mange af de der i den generation og generationen før, og det er min familie også en del af; det der med... altså ikke at behøve at lade sig døbe, men hvis bare man nu er en rigtig god borger, giver masser af støtte til samfundet... øhm, og det gør man jo bl.a. ved at blive ved at knokle benhårdt og prøve at være en... dér hvor man må være, fordi det er jo også ret sent, de får adgang til universiteterne. Men man kan altid blive en god forretningsmand, ikk’. Så det er der, de prøver at gøre sig gældende.

PE: *Din far gifter sig ikke-jødisk omkring 1940?*

Kvinde, 2./3. gen.: Ja, det gør han, det gør han i... omkring, ja, lige op til krigen. Lige omkring begyndelsen af, ja, eller i begyndelsen af besættelsen, tror jeg nærmest, de gør det, fordi hans kone håber, hun kan redde ham som jøde ved at han bliver ikke-jødisk gift... det er ikke min mor, men min fars første kone, som jeg kendte godt. Hun sagde selv, at det var... altså, det var vigtigt. Hun håbede, det kunne ændre noget for dem. Ja, og det gjorde det så ikke lige for dem, måske. Men det gjorde det for nogle andre, fordi der var en forskel på, om man var såkaldt arisk gift eller ikke var, i forhold til hvad ens status var for, om man ville blive deporteret eller ej. Dem, der var arisk gift, mener jeg – jeg kan ikke huske, hvornår lovgivningen ændres, men i begyndelsen, i hvert fald – de kunne ikke blive deporteret fra Danmark som jøder. Ja...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...så, så alle de der racelove gjorde jo, at folk kunne jo... godt ville... altså det kan jo godt være, at de gerne ville assimilere sig, men det kunne de ikke nødvendigvis komme til.

PE: *Ja, ja. Det er jo det. Det er jo det.*

Kvinde, 2./3. gen.: Ha ha! Men, men, altså, men altså, det der med at være en god borger, det er i hvert fald én strategi. At lade sig døbe er en anden strategi. Og at gifte sig med en dansker, en kristen dansker, er en tredje strategi. Ja.

PE: *Ja. Ja, det var nemlig det... dér, svarede du lige på det næste spørgsmål, for det var nemlig: Hvordan? Men det har du lige svaret på, så det er så fint. Hvordan så nu din fars strategi: Det var, at han giftede sig med en arisk dansker?*

Kvinde, 2./3. gen.: Jeg tror... jeg tror, jeg vil sige, at jeg tror mere, det var hendes strategi end hans. Min fornemmelse er, at han... han var sådan meget naiv omkring... altså, du spurgte til det der om min slægt, altså en gammel, gammel dansk jødisk slægt...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Og... det er den jo så. Og det betød, at de var ufattelig københavnske og utroligt forankrede, og det var... de var jøder. Altså, det er jo ikke sådan, de sagde, at de ikke var jøder, og sådan, det kunne man

heller ikke tage fejl af. Der var jo ikke særlig mange. Det er noget andet, man skal tænke over, at siden 1950'erne, hvor der kommer nogle italienere, og senere hen kommer der så tyrkere osv... Men altså indtil... indtil efter Anden Verdenskrig var der ikke en... der var ingen sorthårede mennesker i Danmark, bortset fra nogle få folk, der kom fra Sydtyskland, eller hvis bedsteforældre gjorde, og sådan nogle folk, der havde forfædre i Grønland. Og så var der altså jøder. Og min familie var meget, meget sorthåret og mørkebrunhåret og havde brune øjne og olivenfarvet hud, mange af dem, så de stak jo vildt meget ud. Det har de også fortalt om, at de gjorde, og folk kommenterede på det. Det var altså virkelig noget som... apropos det med assimilation: Man kunne ikke; man kan jo ikke bare vælge at holde op med at være afrodansk...

PE: *Nej.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...men hvis du siger, at man kunne blive genkendt på gaden, fordi man har en afrikansk far eller en afrikansk bedstemor, så kunne man også... så kan man... kunne man også i den grad blive genkendt på gaden, hvis man havde en jødisk far eller mor. Og det er da noget, der virkelig har betydet noget, og som bliver talt ned nu, fordi mange af os, netop fordi vores forældre og bedsteforældre og oldeforældre har haft mulighed for at gifte sig med ikke-jøder, fordi det ikke længere er ulovligt. Det var jo ulovligt at gifte sig med ikke-jøder, medmindre man gik over til kristendommen. Og nogle gange, i perioder, var det jo også ligefrem ulovligt og syndigt og alt det der, at gå over til en anden religion. Så det var jo helt utænkeligt. Så det der med, at man latterliggør jødiske familier, der sad i sorg. Altså som... som sagde: ”Mit barn er dødt for mig”. De sad jo... De sad jo Shiva. De... hvis et barn gifter sig med en kristen...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...altså for 100 år siden...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...eller før det, ikke, så, så øhm, så sidder de jo, som om dette barn er dødt. Men det var jo også dødt. Socialt dødt, fordi så går det ind i en helt anden verden uden for ghettoen eller udenfor. Og så er det et dødt barn, som lever et kristent liv i kirken, og som *fuldstændigt* lever et andet liv. Men i det øjeblik, at det bliver løftet af

min... mine forfædre, ikk', så tænker de: ”Vi gør sgu da, hvad der passer os. Hvis vi møder en sød mand eller kvinde, så vil vi da ikke lade os hæmme af det. Så længe vi ikke skal lade os døbe og pludselig leve et helt andet liv som kristne”, ikk'.

PE: *Ja, men nu din fars kone, der er dansk og gifter sig med ham, fordi hun tænker, hun kan redde ham: Er der andre i familien, der gør noget tilsvarende der i de år, der i 40'erne?*

Kvinde, 2./3. gen.: Min ene slægtnings måde at flygte på er faktisk... fordi hun – så vidt jeg har forstået det – nøler hun lidt for længe med at flygte. Altså, hun er også naiv, fordi... det var det, jeg sagde med, at fordi de har været så længe i Danmark, så har de sådan en tryghed: ”Vi er danske, altså vi er jo *så* danske. Hvordan kan der være nogen, der synes, vi ikke er danske?”

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Den eneste måde hun slipper ud på, det er faktisk ved, at der er en flink svensk mand, kristen mand, der gifter sig med hende in absentia... Og så tager hun simpelthen færgen over. Til Sverige. Ja, og det er altså ikke særlig lang tid efter, at flugten (red.: Den Store Flugt i oktober 1943) sker, men det er deromkring... Men der er de her strategier: Däben, som jeg tror er mere almindelig i slutningen af 1700-tallet, ikk', begyndelsen af 1800-tallet...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...så kan man gifte sig ikke-jødisk: Det er så en vej ud af det, og kvinderne kommer til at hedde noget ikke-jødisk. Og så den sidste mulighed dér, som jo er at slette alle spor, øh, altså... øhm, måske både døbe sig, gifte sig ikke-jødisk, men i virkeligheden også at ændre sit navn.

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Og det er der nogle af mine slægtninge, som gjorde, hvor det fuldstændig lykkedes at slette alle spor.

PE: *Men den, ja, hvad skal man sige, assimilering, fordanskning eller sådan noget; har du fortsat den, eller har du taget den jødiske tråd op igen, eller?*

Kvinde, 2./3. gen.: Nej, fordi... nej... Ja, fordi så er der flere af mine søskende, der har gjort det, faktisk, fordi vi er – jeg tror på hver vores

måde – har været provokeret af... altså, jeg tror, vi har fået en indignation med os omkring... øh, en ting er at blive behandlet racistisk, og det har jeg også (red. oplevet), fordi jeg har et efternavn, som kan genkendes som jødisk. Så i skolen var der børn, der sagde antisemitiske ting eller fortalte antisemitiske vitser, og der var ligesom nogle ting i tv i en periode, som skabte en debat om holocaust eller om jøder, der blev det på mode dengang at fortælle gaskammervitser, eller hvad det nu kunne være, ikk'... Og det var der så nogle af mine klassekammerater, der fortalte. Og der var også nogle, der spurgte ind til, om jeg var jøde, og det var simpelthen ikke noget, jeg sådan... Altså, jeg havde faktisk taget det som en selvfølge, at selvfølgelig var jeg jøde, fordi min familie var jødisk, fordi min familie havde været i koncentrationslejr eller havde været flygtninge under Anden Verdenskrig, og fordi en stor del af min familie ser lidt anderledes ud. Altså, også selv om mange dele af familien efterhånden har giftet sig med blonde danskere, er der alligevel mange, der er sorthårede stadigvæk og alt det dér, ikk'. Men, men jeg blev faktisk... En ting var, at jeg blev lidt chokeret over, at det fandtes stadigvæk, og jeg blev indigneret over det... men så blev jeg også lidt fandenivoldsk... omkring det...

PE: *Altså, blev det jødiske sådan lidt fremkaldt?*

Kvinde, 2./3. gen.: Ja, ja og jeg tænkte, ”det vil jeg da ikke finde mig i”, og det, jeg især ikke ville finde mig i, det var, at det blev nedspillet som racisme. Altså, fordi når andre bliver behandlet racistisk – og sådan var det også, da jeg var teenager eller ung – hvis... hvis nogen andre blev behandlet racistisk, fordi de var adopteret fra Asien, eller fordi de var... havde en bedstemor fra Sankt Thomas og var mere eller mindre sorte – afrodanske på en eller anden måde – så blev det adresseret som racisme. Men når vi blev udsat for gaskammer-vitser, penge-jøde-vitser, fordomme: Der var en skolekammerat, kan jeg huske, der spurgte mig, om vi var rige, og fortalte mig, at jøder var nogle fedterøve og nogle pengepugere, og jeg ved ikke hvad, og sagde: ”Vi ved, din far er jøde...” Ja, altså, *hvad?!* Altså, jeg kunne slet ikke spejle mig i de der fordomme. Det er sådan set den indignation, jeg stadigvæk tror, der bærer mig. Én ting er at blive behandlet racistisk i Danmark – af alle steder – men noget andet er, at man så får at vide at: ”Det her, det er ikke racisme, fordi I har en særstatus, hvor vi må sige den slags ting. For jøder er

jo rige og nærige og pengepugeriske og meget intelligente og snedige og for fanden... og *moralsk* fordærvelige og sådan noget, ikk’. ”Det er jo sandheden, så det må vi godt joke med.” Altså, at der er en dobbeltheden, og det er egentlig dobbeltheden, der næsten er det værste...

PE.: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...fordi det er også den, vi oplever genkomsten af med... med den nye opgraderede antisemitisme efter massakren i oktober 2023, at én ting er, at man godt må sige ting om – eller angribe jøder – men... men vi må, men vi må til gengæld ikke tage til genmæle. Og i det øjeblik vi tager til genmæle og anholder folk på, at det, de siger, er had mod jøder, racisme osv, så siger de: ”Nej, dette er ikke racisme, det er bare en legitim kritik af nogle, der er jøder, og som bruger deres jødiskhed til at påkræve... og... og tillade sig alt muligt groft.” Og det er det, der... man kunne sige, det er en form for *double-bind*. Altså, hvis du på den ene side bliver udsat for overgreb, men får at vide, at dét der, det er da ikke et overgreb. Hele MeToo-bevægelsen handler på en måde om dette. Og det er jo den double-bind, som næsten er den værste. Og den double-bind, tror jeg, gjorde, at jeg, og også nogle af mine søskende, simpelthen har tænkt: ”Det gider vi fandme ikke finde os i, så vi generobrer jødiskheden.” Og det gjorde vi så ved simpelthen at vælge at konvertere ortodokst og gå ind og blive fuldgyltige, blåstemplede ortodokse jøder...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...fordi... men det er slet ikke alle mine familiemedlemmer, der har gjort det. Altså, der er mange, som har valgt den modsatte position og bliver super kristne eller fornægter fuldstændig, at de har en jødisk baggrund eller ikke engang... ikke engang fortæller til verden, at de har den, og ligeledes skammer sig helt vildt over, at de er i familie med sådan en som mig.

PE: *Ha ha???*

Kvinde, 2./3. gen.: Det er jo reelt nok. Det kan man jo mærke, at nogle af dem er blevet radikalt kommunistiske, antisemitiske: fornægtende alt jødisk. Der er mange forskellige reaktionsmønstre, men de bliver næsten mere hellige... altså de bliver næsten mere antijødiske end... de kan så ikke rigtig være antisemitiske,

racistisk antisemitiske, i og med at de selv er mere eller mindre semitter, så at sige, i den racistiske logik, men de kan jo godt blive det, der hedder anti-judaistisk, altså anti-jødiske: De hader alt, der har med jødisk kultur at gøre. Alt, hvad der har med jødiske traditioner at gøre, jødisk religion osv. lægger de enorm afstand til, ikk’. Zionisme, jødisk kultur... øh, så det er jo også et produkt... og... og for mig har det været utrolig vigtigt at tage den modsatte tilgang og sige: Jeg vil gerne genopdage den jødedom og den jødiske kultur og sige, øhm, hvad er der i den, som er fedt? Og hvad er... Alle kulturer har deres gode og dårlige sider. Alle religiøse praksisser og... at gå aktivt ind i det og være med til at skabe en moderne jødisk kultur i et moderne jødisk liv.

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Så øh, ja, jeg har... Hvad skal man sige? Jeg accepterer ikke assimilation som en fast... som en nærmest evolutionistisk, sådan øhm... teleologisk... det der med, at det er nærmest din skæbnevej, du kan... du kan ikke undslippe den... Folk skal selvfølgelig ikke tvinges til at ville være jøder, hvis de ikke vil være det, så må de da bare lade vær’ – men, men det jeg ikke vil finde mig i er, at vi skal leve under noget som i dagligdagen er megaundertrykkende og utrolig fordomsfuldt og faktisk MeToo-agtigt, altså hvad vi bliver udsat for, af både trusler på livet og chikane og grovheder. Men *vi* må aldrig svare igen. Det er jo ikke os, der hænger store israelske flag eller jødiske davidsstjerner ud af vinduerne, sådan som for eksempel nu palæstinenserne gør i København, *uden* at de risikerer noget ved at gøre det. Vi risikerer så meget, hver gang vi ytrer os jødisk, fordi man skal *ikke* ytre sig offensivt jødisk. Det har man aldrig skullet i Danmark, og det har vi også lært ikke at gøre. Vi er sådan nogle gode, såkaldte hof-jøder. Altså, vi... vi elsker jo Danmark. Det gør vi jo. Altså, det gør vi jo allesammen. Vi er evigt taknemmelige. Vi er evigt gode, vi er evigt kongetro, vi er evig alting, og vi er aldrig dem, der banker andre eller river flag ned eller laver højtråbende, brølende demonstrationer, hvor vi siger ”Død over andre”. For hvis vi havde gjort det så meget som i ét sekund, så kan jeg godt sige dig, så havde svaret været af en kaliber, som de andre aldrig mærker.

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Og dén grundkontrakt, som er, at jøder skal

være bedre mennesker, dydigere og sødere, forbillede-agtige, stille og alt det der, den har man jo bare på rygraden – uanset om man kun er en flig af jøde, så er det noget, man får med sig i bagagen, ikk’.

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Og derfor er vi jo... selvfølgelig er der jødiske kriminelle, og det er der jo i alle folkeslag, der er jødiske krejlere og alle slags. Men rigtig mange af os gør os super meget umage for ikke at falde ud, for virkelig at være pæne og ordentlige borgere, ikk’. Så vi bliver også nogle mønsterfigurer. Men det er så også galt, for så får vi at vide, at vi er... du ved... lidt for smarte, lidt for lækre, lidt for dit og dat. Der er lidt for mange af os her og der i de brancher, ikk’. Øhm, og alt det har jeg tænkt, det ville jeg fandme ikke finde mig i!

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: Jeg vil simpelthen ikke finde mig i det. Jeg vil have lov at være normal med min anderledeshed. Ja, så jeg er ikke assimileret. Men, men jeg ved, assimilation er der hele tiden, og jeg ser den jo ske hele tiden... øhm, i de yngste generationer nu, er den grasserende stor, og det bliver heller ikke diskuteret. Altså, alle, næsten alle mine ungdomsvenner, jødiske ungdomsvenners børn, er superassimilerede nu. De døber deres børn – nogle af dem – de sørger i hvert fald for, de ikke har noget med noget at gøre. De tager ikke-jødiske efternavne, hvis de kan komme til det – og så videre. Og de har ikke noget forhold til det. Og det er ofte, selv om deres forældre har været meget praktiserende, og... de kan simpelthen ikke holde det ud. Og jeg tror, den store assimilationsmaskine, det er gymnasiet...

PE: *Ja.*

Kvinde, 2./3. gen.: ...gymnasiet, det er bare *så* svært at være jøde i gymnasiet, og det er endnu sværere nu, hvor antisemitismen er grasserende. Så øhh... de kan ikke holde det ud. De kan simpelthen ikke bære det. De knækker ryggen i gymnasiet, og så dropper de det, de fortæller ikke, de er jøder, de beslutter sig bare til ikke at fortælle det.

PE: *Tak!*

Kvinde, 3. generation

Pernille Egeskov: Okay, det første er, hvilket køn du er?

Kvinde, 3. generation: Ja, altså jeg er jo en kvinde. Jeg var lige ved at sige pige, ha ha.

PE: Ha ha. Og så det næste formelle spørgsmål er, hvilket generationsled du er efter et assimileret familiemedlem?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, jeg er jo så... Ja, hvilket led er jeg...? Det var min farfar, så jeg må jo være tredje, ikk'?

PE: Jo, fordi: ”Jeg er den, der gør det”. Det er første, første...

Kvinde, 3. gen.: Det er så de første efterkommere, ikke... og så jo...

PE: Ja, eller er du anden?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, det er det jo det, jeg bliver i tvivl om... Jamen, jeg er tredje assimilerede generation.

PE: Ja, ikk'?

Kvinde, 3. gen.: Tredje generation.

PE: Ja, okay. Hvorfra stammer dine jødiske rødder?

Kvinde, 3. gen.: Øhh, fra Hviderusland.

PE: Ja. Fra familien, der kom derfra?

Kvinde, 3. gen.: Ja, ja, men altså, på fædrene side, ikke, ja, de kom simpelthen fra Hviderusland, den jødiske del af min familie, ja.

PE: Altså, sådan som flygtningene der i...?

Kvinde, 3. gen.: Ja, det har det været. Altså man kan sige, at øhm... jeg mener egentlig, at min, altså min farfar, som er – hvad hedder det - som ligesom udgør den jødiske del af min familie, eller mit ophav der, altså, han er født her (red.: i Danmark), men kom hertil eller... hans forældre kom hertil med hans ældre søskende. Ja, som flygtninge... i 1910'erne, mener jeg.

PE: Ja. Ved du, hvorfor din farfar assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Altså, han... han blev nødt til det. Øhm... Jeg ved egentlig ikke så meget om... jeg tror, at han... Det skete helt sikkert med Anden Verdenskrig, at han blev nødt til at udslette sin jødiske identitet på en eller anden måde. Øhm, for før det tror jeg, at han havde været en del af det jødiske samfund i Danmark. Men med krigen

var det ikke en mulighed længere. Så stod hans liv jo på spil, og han måtte også flygte.

PE: Altså til Sverige?

Kvinde, 3. gen.: Ja. Så da han vendte tilbage, altså... det var, som om han aldrig vendte rigtigt tilbage til det, til den... altså, til det jødiske samfund i Danmark.

PE: Ved du, hvordan han... altså hvordan han assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Hmm, helt konkret, så skiftede han efternavn. Og egentlig også fornavn. Øhmmm... tror han fik... altså, jeg tror, han udryddede alle beviser – på en eller anden måde – på en jødisk familiehistorie og skabte nye beviser, altså på sin nye identitet, med tatoveringer.

PE: Er det rigtigt?

Kvinde, 3. gen.: Ja.

PE: Altså, hvordan? Som ligesom skulle...?

Kvinde, 3. gen.: Som fysisk manifestering af en anden livshistorie, faktisk, som skulle fortælle en helt anden historie om, at... både med navne og... øhm... ja, hele det liv, han hidtil havde levet, blev ligesom omfortalt i de her tatoveringer. Jeg tror pludselig, at han fik sig nogle sømands-tatoveringer, for eksempel, fordi han skulle have en anden historie. Så... øhm, det er simpelthen; han ændrede på sin krop, på en eller anden måde, faktisk også, ikk'.

PE: Ja. Ved du, om hele hans familie assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Hmmm... altså, jeg vil mene, at hele familien har skjult deres jødiske baggrund i tiden omkring Anden Verdenskrig, i hvert fald. Jeg skal ikke kunne sige, om der er nogen, der ligesom er vendt tilbage til en jødisk... øh... til det jødiske samfund eller øhm... har genoptaget noget af det jødiske mange år efter krigen, men folk måtte enten – altså, familiemedlemmerne måtte enten flygte eller virkelig... øhm ja... fjerne alt, der ligesom vidnede om en jødisk baggrund.

PE: Er du fortsat som assimileret jøde?

Kvinde, 3. gen.: Ja, det er jeg jo.

PE: Hvorfor er du det?

Kvinde, 3. gen.: Øhm... Ja, hvorfor

er jeg det? Jamen, jeg har jo så – i og med at min farfar ikke levede jødisk eller sådan, efter jødisk tradition eller religion eller noget – så er jeg heller ikke opvokset med det, som sådan. Jeg er ikke opdraget inden for jødisk kultur eller... så, så det har egentlig ikke på dén måde... Det har ikke føltes som et bevidst valg, jeg har taget, at være assimileret.

Det har mere været en fortælling på en eller anden måde, at min familie var jødisk... Det har været noget, der er blevet talt om, men det har ikke været noget, jeg måtte tale om uden for familien.

Det var ikke noget, man skulle fortælle til folk, man ikke virkelig stolede på. Ja.

PE: Altså, hvordan det?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, det var noget øh... Altså, jeg er ret sikker på, at min farfar flere gange – helt sådan eksplicit - har sagt, at det var noget, man ikke talte om uden for familien. Og han, han sagde ligesom, at han helt grundlæggende... at man aldrig vidste, hvornår stemningen kunne vende mod jøder. Og at antisemitismen altid ligesom lå og lurede på en eller anden måde.

Ja, så der var en evig frygt for, at noget ville blusse op igen, eller at man ville blive udsat for... ja, for had på en eller anden måde, ikke, ja, så det var ikke noget, man skulle sådan snakke højt om.

Øhm, ja... og jo, når jeg nu tænker over det, så har jeg jo egentlig været til enkelte jødiske kulturarrangementer med min familie som barn, så det har jo ikke været helt... altså, det har jo været en ting, man gjorde, men, man gjorde det lidt i nogle lukkede cirkler på en eller anden måde. Man beskæftigede sig med det i lukkede cirkler. Øhm, det var ikke noget, man sådan fortalte til alle og enhver. Og det der med, det er jo... at *nu*, altså, dels forstår jeg ham jo på en eller anden måde, og jeg vil også sige, man overtager også denne frygt for at fortælle det til folk.

PE: Ja, hvordan sådan...?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, man er bange for, altså, hvad det kan have af konsekvenser, hvis folk ved, at man er af jødisk afstamning.

PE: Ja, så selv om du vokser op ikke-jødisk?

Kvinde, 3. gen.: Ja. Altså, selvom jeg ikke er praktiserende jøde og er vokset op, altså, netop som ikke-jødisk, men

alene det, at jeg har den historie og den baggrund, så, så dels så... øhm... så, ja, man er simpelthen bange for, hvordan folk vil reagere, hvis de kender ens baggrund. Så... øh... og det er blevet forstærket her på det seneste, så det er ikke noget man har lyst til at tale højt om. Ja.

PE: Tak.

Mand, 4. generation

Pernille Egeskov: Okay, det er jo bare... altså, det er jo vitterligt... det er så få spørgsmål, ikk’.

Mand, 4. generation.: Ja, kom nu bare.

PE: Så først er der nogle formelle ting. Øh, sådan hvilket køn jeg sidder og taler med nu for eksempel?. Det skal du så svare på.

Mand, 4. gen.: Ja, jeg er en mand!
(red.: sagt med meget dyb stemme)

PE: Hi hi. Ja! Og, så er det næste spørgsmål, hvilket generationsled du er efter et assimileret familiemedlem?

Mand, 4. gen.: Okay, det forstår jeg ikke, hvad betyder?

PE: Jamen altså, der er én i din slægt, der på et tidspunkt assimilerede fra det at være jøde.

Mand, 4. gen.: Fra jøde... Ja, jeg er oldebarn.

PE: Det vil sige, hvad er det: Så er der dine oldeforældre. Så er der dine bedsteforældre...

Mand, 4. gen.: Min oldemor holdt op med at leve som jøde, og så fik hun et barn, som er min mormor, og så fik hun et barn, som er min mor...

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: ...og så er der mig.

PE: Ja, så du er fjerde assimilerede generation.

Mand, 4. gen.: Ja, det kan man kalde det.

PE: Hvorfra stammer dine jødiske rødder?

Mand, 4. gen.: De stammer fra Ukraine.

PE: Ja. Øh, ved du, hvorfor din oldemor assimilerede?

Mand, 4. gen.: Nej. Men jeg har mine forestillinger om det. Altså, øh... altså, jeg har god grund til at tro, at øh, jeg ved, at hun, øh, rejste fra en lille by, der hedder Lutsk, til Kyiv i Ukraine, for at ernære sig som lærerinde, og blev gift med en ukrainsk mand der, som havde en højtstående stilling som embedsmand inden for jernbanerne, de russiske jernbaner. Men i 1905 var der en stor pogrom i Kyiv, og øh, og øh, to år efter rejste de fra Kyiv. Øhh, og jeg tror, at det var på grund af den pogrom, og jeg tror, at

det var i forbindelse med den rejse til øh... Irkutsk i Sibirien, at hun øh... lod sin jødedom droppe, eller droppede sin jødedom, og i hvert fald helt og holdent da... Bare to år efter døde hendes mand. De havde tre børn. Min mormor var en af tre søskende. Hun var den største af dem, så de har været små børn. Så på det tidspunkt hvor hendes mand døde, der var der ikke andre til stede, der hvor hun boede i Irkutsk i Sibirien, som vidste noget *om*, at hun havde været jøde.

PE: Okay.

Mand, 4. gen.: Så fra det tidspunkt var det i hvert fald helt væk, og der har ikke været nogen, øh, sådanne ting – artefakter, en lille jødestjerne eller noget. Der har ikke været *noget* som helst. Intet.

PE: Nej.

Mand, 4. gen.: Øh, og jeg har selvfølgelig tit spekuleret på, om min oldemor har, øh, du ved, sunget nogle sange eller fortalt en historie eller... eller danset en dans eller et eller andet, som min mormor som *lille* kunne have identificeret som jødisk. Det vil sige, man kan jo godt nogle gange vide noget ubevidst.

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Jeg tror ikke, min mormor vidste, at hun var jødisk, men måske vidste hun det godt alligevel...

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: ...uden at det var bevidst. Men der har måske været noget, der har gjort, at hun øh... har mærket det, eller kunne erindre det...

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: ...og for mig handler alt det dér noget om, om man må være der, eller om man ikke må være der. Om man er udstødt, eller man er inkluderet. Og jeg kan se fra min, min oldemor der – hende, vi snakker om, som var den første, der smed det – hendes barnebarn...

PE: Ja...

Mand, 4. gen.: ...det er min mors fætter.

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Det er en gammel mand, som bor i Ukraine nu i dag. Midt i krigen. Midt i en krigszone.

En gammel mand. Ham skriver jeg med på e-mail... Han fortæller om sin mormor, som altså er min oldemor...

PE: Ja!

Mand, 4. gen.: ...at hun øh, hun, øh... hun var meget tydelig i at bruge ukrainske ord. Så spørger jeg: ”Hvorfor er det ligesom noget?” Fordi jeg forestiller mig, det er lidt ligesom dansk og svensk, ikk’. Altså, så hvis du kom fra Sverige, så kan det være, at du tit og ofte ligesom brugte nogle svenske vendinger, selvom du havde boet i Danmark i mange år. Men det var sådan dengang, kunne jeg forstå – på ham (red.: morens fætter) – at det var meget lidt velset at tale ukrainsk *inde* i Rusland. Altså, det var bondsk, og det var også at slå på en nationalisme, som ikke var... øh, det var ikke velset.

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Du skulle tale russisk i Rusland. Alle talte russisk, og du skal ikke rende og sige ukrainske ord og pege på din sær-nationalitet. Men *jeg* tror, da han fortalte mig det, der tror jeg, at hun, at, øh, min oldemor Maria, at hun har... altså hun har overspillet sit Ukraine-kort lidt med vilje, fordi i det omfang hun kunne overspille det, og nogen har sagt... nogle har set lidt skævt til hende og sagt: ”Hun er lige lovlig ukrainsk i filten”, eller ”der er lidt for meget af det der”, så er der *ingen*, der har spekuleret på, om hun i virkeligheden var jøde, fordi det var ikke det. Hvis hun rendte rundt med kalot eller havde gjort jødiske ting, så havde det været én ting, men hun gjorde med vilje, tror jeg, ukrainske ting, for at aflede opmærksomheden fra det som, hun ikke ville have opdaget.

PE: Ved du... altså, udover at hun brugte ”Ukraine-kortet” – det ukrainske sprog – i Irkutsk, ved du så, hvordan hun assimilerede fra det jødiske? Altså, når hun nu tog fra Ukraine til Sibirien... var det så... altså hun giftede sig så med din oldefar, som var ikke-jødisk, det var første...?

Mand, 4. gen.: Det var... ja, det var første skridt, ikk’. Hun giftede sig med en mand, der var ældre, og som var, og som var, som altså, jeg ved... det er ikke for at stille nogen tvivl... Jeg ved ikke, om det var kærlighed, eller ikke var kærlighed. Det har jeg ingen anelse om. Men øh, men øhmm, men... men altså, han var højt på strå.

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Jeg forestiller mig,

at han øh... der er øh... Jeg har en fornemmelse af, at han nok havde et par børn i forvejen, som han ikke måtte se.

PE: Okay.

Mand, 4. gen.: Og derudover er der også det højst mærkværdige, at det forhold at blive forflyttet... Jeg kunne se... jeg fandt ud af, at de boede på noget, der hedder Bibi-Kovs-Kaia Boulevard. Bibikovskaia Boulevard i Kyiv. Det er der ikke noget, der hedder i Kyiv mere, men jeg fandt ud af, hvad vej det *havde* været, og det er den centrale boulevard, og det lige overfor alle katedralerne og kirkerne. Så det har været...

PE: Det lyder fint.

Mand, 4. gen.: Det har været fint! Det har været en stor herskabslejlighed, øh, og jeg kunne se... huset ligger der jo stadigvæk, altså fra den tid, øh... lige før forrige århundredskifte og øh, dét at han blev stationsforstander i Irkutsk... det er altid blevet udlagt i familien, som om at det var en forfremmelse; at det var en fin stilling, men det kan I kraftedeme ikke bilde mig ind!?

PE: Nej, det kan det simpelthen ikke være...

Mand, 4. gen.: Så, så, hvad hedder det, så selvfølgelig var det spændende med den transsibiriske jernbane, og det var et pionerarbejde og sådan noget, og nogen skulle jo osv., men, men at være højt på strå i Kyiv med forhåbninger om sikkert at kunne blive forflyttet til Sankt Petersborg eller til Moskva, det er kraftedeme ikke at blive sendt 6000 kilometer mod øst ud i ingenting! Det tror jeg ikke!

PE: Nej, og du tror ikke, han også var jøde?

Mand, 4. gen.: Det kan jeg ikke vide. Men jeg tror det ikke. Og det tror jeg ikke, fordi med ham... er vi... i vores familie, der holder vi russisk påske. Det vil sige græsk-ortodoks påske.

PE: Ja, okay, så det kommer selvfølgelig...?

Mand, 4. gen.: Der er ikke andre i familien!

PE: Medmindre de har taget det op i Sibirien. Din oldemor.

Mand, 4. gen.: Ja, det kan jeg ikke vide... Men jeg kan sige, at min, min mormor – på trods af at vi holdt alt det

der påske, ikk’ – hendes far, hendes far døde, da hun var ni år gammel. Men, men øhm... men hun var ikke troende. Så der har ikke været noget, så at sige, dybere... hun har ikke haft noget dybere forhold hverken til det ene eller andet.

PE: Ja. Ved du det... ved du noget om, om hun havde noget familie, som gjorde det samme... Eller er hun den eneste, du ved noget om fra Ukraine?

Mand, 4. gen.: Altså min oldemor?

PE: Altså om hendes slægtninge?

Mand, 4. gen.: Nej, jeg ved intet om hendes slægtninge. Der er det højst uheldige... og det var det, der var så underligt, da jeg fandt ud af – via min mors fætter i Ukraine... det var... det var via ham, jeg pludselig fik nogle oplysninger om: Hvad hed hun oprindeligt. ”Ja, hun hed Maria Shilo” (red.: Shilo er et kendt ukrainsk jødisk navn). Jeg fandt ud af, hun kom fra Lutsk. Men Lutsk er en særlig by. Det vidste jeg ikke, men Lutsk er en særlig by – som udover at det jo nærmest lugter af ”jøde-rede”, så snart man hører ordet – så er det, at alle jøderne i byen blev udryddet. Det var en by, hvor halvdelen var jøder og halvdelen ukrainere eller polakker. Og så dræbte Stalin før Anden Verdenskrig 10.000. Og så kom nazisterne og dræbte 15.000. Jeg tror, der var 150 jøder tilbage, som havde gemt sig nede i en kuffert eller oppe på et loft eller... ikk’. Men alle andre blev udryddet, og det vil sige, *har* hun haft nogen slægtninge, så er de jo væk nu. Deres slægtled blev bare skåret over.

PE: Hvordan kom hun altså...? Hvorfor kom hun videre fra Sibirien til Danmark?

Mand, 4. gen.: Det gjorde hun heller ikke.

PE: Nå, det gjorde hun ikke? Men hvorfor kom du? Hvor kom I hen?

Mand, 4. gen.: Ja, nej. Fordi min, min mormor forlod min oldemor oppe i Irkutsk i Sibirien i 1926 og så hende aldrig mere. Og hun (red.: oldemoren Maria Shilo) døde så i 1947 i Kharkov (red.: Kharkiv i dag). Hun var flyttet tilbage til Ukraine efter... øh, men årsagen til at min familie... de bliver ligesom, på en eller anden måde, flyttet derop. Det som i min familie har heddet *en forfremmelse*, men som jeg tvivler på, har været en forfremmelse. Deroppe møder hun en mand, min morfar, min, min, min mormor møder min morfar, og han er søn af en dansk

mand, min oldefar på min morfars side. Han er den eneste dansker i historien, min oldefar, altså på min morfars side, og øh, på grund af at oldefar er dansker... da revolutionen kommer, der tager hele familien – undtagen min mormor og morfar – de rejser til Danmark, fordi der er nogen, der har statsborgerskab, og der kan de komme ind, og sådan noget, ikk’. Og der er i øvrigt også mine, mine tipoldeforældre, de er også der. Der er alt muligt. Men, men min mormor og morfar bliver tilbage i Irkutsk for at passe på familiens besiddelser, og det bliver, øh, selvfølgelig stærkt, øh, afgørende for deres livs – hele deres liv – de øh, de øh seks-syv år, de bliver tilbage i Sibirien, mens de andre er taget til Danmark...

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: ...og der bliver de udsat for alle mulige ting og øh, kommer til Danmark i 26.

PE: Ja. Det næste spørgsmål er, om du er fortsat som assimileret ?

Mand, 4. gen.: Ja, det er jeg.

PE: Ja. Hvorfor det?

Mand, 4. gen.: Først og fremmest fordi jeg ikke vidste det (red.: at jeg havde jødiske rødder). Jeg havde jo ikke nogen mulighed for at tænke anderledes. Jeg har ikke haft nogen øh... Men det er klart, at jeg har efter... altså, alt dette her er jo opdaget via en DNA-test, fordi jeg kunne ikke... Da jeg søgte min families øh... Da jeg fik en... en fornemmelse af ”Hov, der er et eller andet her, der ikke er, som det skal være”, og jeg begyndte at snakke med min familie, så var der jo ingen, der vidste noget...

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: ...og samtidigt forekom det ovenikøbet usandsynligt, at der skulle være... at vi skulle være jøder – ingen havde nogen anelse om, at vi havde jødisk slægtskab i familien. Og, øh, derfor tog jeg en DNA-test. Og det er jo den DNA-test, som lige pludselig sagde: ”Hov!” Men... og så, da jeg fik DNA-testen, kunne jeg egentlig bare se, hvor mange *procent* ashkenazi-jøde jeg var, og så kunne jeg... så skulle det... så var det... spørgsmålet var jo egentlig bare: ”*Hvor* har jeg det fra, hvor kom det fra?”

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Og, og du kan selvfølgelig sige... det, det jeg så

kunne spore helt entydigt – på grund af at min mors fætter... og han... tog en DNA-test, og min mors anden fætter tog en DNA-test. En fætter, der bor i Danmark. Så da jeg kunne sammenligne deres to test, så kunne jeg jo se: ”Nå, det kommer fra ham.” Det vil sige, det kommer fra min mormor, og det vil sige, det er min oldemor.

PE: Aj, hvor sjovt.

Mand, 4. gen.: Men det er klart, at det, det jødiske, som du kan se – fordi du kan se nogle DNA-markører, der gør, at du kan sige, at den del af din slægt er ashkenazi-jødisk – den tager jo ikke højde for, at min oldefar jo egentlig i princippet også kunne have været *full blown* jøde, men bare ikke med de DNA-markører, der gjorde, at jeg kunne se... at DNA-testen kunne se det. Det kan jeg ikke vide noget om.

PE: Ja, nå, det er vildt, hva’.

Mand, 4. gen.: Jeg tror i øvrigt også, at det kunne have været *rigeligt* i forhold til... hvis han er kommet til at pive over, at hans kone er blevet forfulgt under denne her pogrom, ikk’, og har sagt... så kunne de kraftedeme risikere, at han var blevet forvist til Irkutsk.

PE: Ja, ja, det er det. Det er meget spændende. Det er jo også, fordi det jo... Jo, det er jo fedt, du også lige fik fortalt det der med, at det først er noget, du har fundet ud af nu. På grund af DNA-testen.

Mand, 4. gen.: Jeg kan lige sige dig, for det har jeg ikke fortalt dig... Men det er klart, at da jeg fandt ud af det, og jeg tænkte: ”Hvad skal jeg med det? Hvad skal jeg stille op med det?” Og mærkede efter og kiggede i mine papirer, og hvad fa’en man nu ellers gjorde... Jeg havde også sådan lidt lyst til at ringe til... til overrabbineren og sige: ”Hvad skal jeg stille op med det her?”

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Altså, hvad... altså, jeg er jo ikke... jeg er jo opdraget protestantisk. Kristent.

PE: Det er jo det.

Mand, 4. gen.: Jeg, jeg har ikke nogen... men altså. Men jøder siger jo sjovt nok, at fordi min oldemor og min mor og min mormor var jøder, så er jeg jøde. Okay, men det kunne jeg måske egentlig godt tænke mig at vide lidt mere om, hvad var. Og så har det selvfølgelig været ret grotesk, at mens jeg har haft den personlige rejse, så skete der det der med... øh,

skete der de begivenheder, der skete i Mellemøsten samtidig. *Whaaaattt!?* Og, og det var, og det var sådan øh... For mig var det sådan en... øh, efter at have læst alle de bøger om revolutionen og så se: ”Okay, altså det fortsætter bare! Det stopper bare ikke!?”

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: Det stopper bare ikke! Det øh... det øh: Der kan man måske også glæde sig lidt over, at, at *vi* er blevet opdraget i en tid, hvor man gerne må sige sin mening, og hvor man gerne må stå ved, hvem man er, og sådan. Og det er jo det. Det er jo en dejlig fredstid i Danmark med... med... hvor vi har prædikeret tolerance, og... det er jo det, vi er opdraget med...

PE: Ja.

Mand, 4. gen.: ...så jeg ved ikke, om andre kan føle det, men jeg kan føle det instinktivt som enormt forkert, selvom jeg godt forstår pragmatismen i det. Det ville være *enormt* forkert at skjule det.

PE: Tak.

Kvinde, 3. generation

Pernille Egeskov: Altså, først spørger jeg: Hvad for et køn er du?

Kvinde, 3. generation: Jeg er en kvinde.

PE: Det næste spørgsmål er: Hvilket generationsled du er efter det assimilerede familiemedlem?

Kvinde, 3. gen.: Øhh... jeg er... altså, det er min farmor, der var jøde, men som assimilerede... øh, så, så ja, så må jeg jo være... altså det var hende, der assimilerede. Og så er der min far, og så er der mig: Jeg må være tredje led.

PE: Hvorfra stammer dine jødiske rødder?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, de stammer fra øh... fra Hviderusland, hvor min oldemor og oldefar boede og... øh, de skulle, altså, de var jo forfulgt, og de skulle flygte til USA. Og min oldemor, hun kom fra en fin, sådan en stor tekstil-familie, men havde giftet sig nedad med en skovhugger, øh, og han var analfabet, og han havde købt billetterne til Amerika. Men da de stod i København, så viste det sig, at turen ikke gik længere, fordi at øh, det var den destination, der stod på billetten. Det kunne han ikke læse, så de havnede i København.

PE: Ved du, hvorfor din farmor assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Øhm, hun assimilerede øhh... under Anden Verdenskrig og... øh... jeg ved, at øh, altså øhm: Ja, det var under Anden Verdenskrig.

PE: Ja. Ved du, hvordan hun gjorde det?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, altså hun, øhm, hun var altså en jødisk ung kvinde, og øh, hun... så kom krigen. Hun havde lige fået min far – som førstegangsmor – i september 43. Og så kom der jo så, altså øhh, den nyhed, at tyskerne havde fået fat i de jødiske arkiver. Hvem der var jøder, hvor de boede, hvad deres navne var, øh, og de ville gå efter dem. Så jøderne skulle forsvinde ud af landet, hvis de skulle redde sig selv, der lige i starten af oktober, den sjette oktober, mener jeg, det var. Øh, og det turde hun ikke, fordi hun jo lige havde et spædbarn, hun *netop* havde fået. Øhm, så... øhh... og der havde vist været noget med nogle andre spædbørn, der havde røbet, øhh, en gruppe (red. jøder), der flygtede, der så var blevet taget. Så hun turde det ikke...

PE: Nej, selvfølgelig...

Kvinde, 3. gen.: ...så hun kastede simpelthen sin lid til, at hun fra

naturens hånd, og som den eneste i familien, var lyshåret øh, og havde grønne øjne. De andre var mørke... og øhh, så havde hun giftet sig dansk, med en ikke-jødisk mand, og øh, de to, de gemte sig med deres spædbarn på loftet af svigerforældrenes hus og bad til, at der ikke var nogen, der røbede hendes ophav.

PE: Ja!? Vildt...

Kvinde, 3. gen.: Altså, jeg ved for eksempel, at øhm... hun gjorde alt for at slette sin jødiske identitet. Jeg har siddet og kigget familiealbum, hvor hvert andet billede var revet ud... øh... og jeg spurgte: ”Hvad øh... hvad, hvad øhh, hvor er billederne henne?” Og så sagde hun, at de var nødt til at blive taget ud, fordi det var fotos af nogle i/ fra hendes familie, og det kunne der ikke være under krigen.

PE: Nej.

Kvinde, 3. gen.: Det var meget, meget svært at snakke med hende om de her ting, øh, altså i min opvækst, fordi det har været et totalt traume for hende, så hun *ville* ikke snakke om det. Det var holdt helt tæt ind til kroppen. Øhm, så altså... så det var... ja, det var simpelthen et tabu, og hun blev *ured*, hvis man forsøgte at stikke i det. Men altså, jeg fik at vide, at det familiealbums manglende billeder, det var simpelthen, øh, et levn fra øhh... at prøve at udslutte sin baggrund. Øhm... jeg mener at, resten af hendes familie var i Sverige. Øh, jeg ved, at hendes mor var... øh... på sygehuset, øhm, og at hun besøgte hende hver dag dér op til...altså dér op til den store flugt. Og så kommer hun en dag, og så er hun (red.: moren) der ikke mere, og hun aner ikke, hvor hun er... øh... og så, sådan fornemmer hun, at det er fordi, at hun er kommet til Sverige. Men om hun har klaret det, om hun har overlevet det eller hvad, det aner hun ikke før to år efter, da krigen slutter, og hun kommer hjem igen.

PE: Jamen, hvorfor finder hun først ud af det der?

Kvinde, 3. gen.: Det var jo for farligt at skrive og ringe til hinanden. Øhm, så det er klart, at det har været dybt traumatisk for sådan en ung, nybagt mor, at hele verden styrtede i grus på den måde... øhm... på grund af en... identitet eller en tro eller en kultur, som har været den jødiske, som har været... øh, livsfarlig. Øhm...

PE: Ja, virkelig! Øh, det næste spørgsmål er så, om hele familien assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Jeg mener, at nogle assimilerede, mens andre forblev jødiske. Jeg ved... øh... jeg ved jo for eksempel det der med hendes mors flugt – hun forblev jødisk, øh, og jeg ved, at hendes bror, den eneste hun – de var en stor søskendeflok – jeg ved, at der var en bror, han kom til Sverige, øh, og skiftede også navn. Altså, min farmor, hun skiftede jo også navn. Altså hun fordanskede sit navn; både sit fornavn og sit efternavn. Men det gjorde hendes bror også. Øh, så ved jeg, at der var en søster, som simpelthen giftede sig ind i en meget fin, men antisemitisk – muligvis også lidt nazi-sympatiserende – familie og fuldstændig også slettede sin baggrund. Øhm, altså, de andre søskende ville jo så ikke se hende mere, fordi hun havde gjort det. Og i dag kan man jo se... altså, der kan jo være mange årsager til, at hun har gjort det, men en af dem har jo simpelthen måske også bare været et håb om at overleve. Der var i hvert fald ingen i den nye svigerfamilie, der vidste, at hun var en ung jødisk kvinde.

PE: Nej, tænk, hva’...?

Kvinde, 3. gen.: Øhm, og så, så ved jeg, at søskende-flokken blev uvenner øh, på grund af noget med Sverige, og hvem der skulle til Sverige. Men jeg ved ikke hvorfor. Jeg ved bare, at de aldrig nogensinde...øh... blev venner igen. Og dybest set har jeg troet... jeg har forestillet mig, at det var noget med, om hende moren skulle til Sverige eller ej, at hun var syg og sådan noget. Men, *måske*, har jeg nu fundet ud af, at dybest set... at den gren, som jeg så ikke kender noget til, er altså...øh... er forblevet jødiske. Altså de har måske været sure på den del, som var min del, som ligesom assimilerede, men jeg ved det simpelthen ikke, for der er ingen kontakt til den del af familien...

PE: Ja... øh, er du fortsat som assimileret?

Kvinde, 3. gen.: Ja, det er jeg. Øh, det er... Altså, jeg er vokset op med, at min far ikke engang vidste, at hans mor var jøde. Øhh, jeg var... da jeg var barn, det var først dér, han fandt ud af det. Altså, hun har formået at skjule det så godt, så han... altså de holdt aldrig jul, da han var barn. Men det tænkte... de tog ud at rejse. Så han tænkte ikke over det. Øh, og han blev døbt og han, jeg mener også, at han er konfirmeret, faktisk. Men øh... så hun har... hun har jo bare grebet, øh, den danske kultur. Så han har ikke tænkt over det. Så ja, han fandt ud af det, da jeg var lille, og jeg kan tydeligt huske det, at han fandt ud af det. Men vi er

– jeg er døbt og konfirmeret og lever fuldstændig dansk (red.: kristent).

PE: Ja. Øhm, men hvorfor har du valgt at fortsætte som assimileret?

Kvinde, 3. gen.: Jamen altså, det er jo sådan, jeg er opvokset. Altså, jeg er opvokset *helt* almindeligt med netop dåb og konfirmation, så det har jeg slet ikke sat spørgsmålstegn ved. Øhm... jeg vil sige øhm, jeg, jeg er interesseret i det med det jødiske ophav, fordi der er ting, jeg kan se og identificere mig med, så det er noget, der er kommet til at fylde mere med alderen. Øhm... og som jeg... der er jo mange ting, som jeg slet ikke kan få svar på, fordi den del af familien ikke lever mere. De er gået bort og har taget den viden med sig, der var. Øhm...men, men, det er helt klart noget, jeg er optaget af og...øhm, at undersøge ligesom hvad DNA’en er i det. Altså den kultur, den jødiske kultur. Simpelthen fordi jeg kan mærke, der er noget...

PE: Ja. Hvad kan det for eksempel være?

Kvinde, 3. gen.: Måden – for eksempel – hvordan familiesammenkomsternes intensitet i den del af familien har været og sådan noget. Men derfra og så til at tale højt om det eller til at fortælle, øh, andre om det... nu er det her jo anonymt.. men jeg kunne ikke drømme om det. Der har jeg fuldstændig nedarvet min farmors hemmeligholdelse, øh, af den jødiske, de jødiske rødder. Og jeg vil da også sige, altså sådan som tiderne er nu: Jeg kunne ikke drømme om det. Øhm, altså, ja... Nu, ja... det er...nu, nu har vi levet her. Eller *jeg* har levet her i, i... i mange år i fred og fordragelighed, det vil jeg jo ikke sætte over styr på nogen måde nu.

PE: Tak!

Kvinde, 4. generation

Pernille Egeskov: Er du klar?

Kvinde, 4. generation: Ja.

PE: Altså, først er der sådan nogle helt generelle spørgsmål. Det er jo anonymt, så du skal bare svare. Så jeg spørger: Hvilket køn er du?

Kvinde, 4. gen.: Pige, hi hi.

PE: Hvilket generationsled er du efter assimileret familiemedlem?

Kvinde, 4. gen.: Det er andet.

PE: Hvad for noget?

Kvinde, 4. gen.: Anden generation.

PE: Hvorfor er du andet?

Kvinde, 4. gen.: Fordi det er mine bedsteforældre.

PE: Hm, så er det vist ikke andet generationsled. Det er...dine bedsteforældre...

Kvinde, 4. gen.: Det er mit tredje generationsled, så... Det er min bedstemor, min bedstefar og min anden bedstemor og bedstefar. Det er dem allesammen. Det er alle mine bedsteforældre.

PE: Som har assimileret?

Kvinde, 4. gen.: Nej, min mors side.

PE: Jamen... (lang pause...)

Kvinde, 4. gen.: Øh, det er faktisk mine oldeforældre...

PE: Okay. Dine oldeforældre assimilerede. Så var der dine bedsteforældre, så var det dine forældre. Så var der dig. Så det er fjerde generation, du er?

Kvinde, 4. gen.: Okay.

PE: Ja. Hvorfra stammer dine jødiske rødder?

Kvinde, 4. gen.: Hviderusland. Sådan. Okay.

PE: Øhh... øh... ha ha

Kvinde, 4. gen.: Ha ha: Gosha er helt hysterisk. (Hund piver i baggrunden)

PE: Hvor... hvorfor assimilerede dine oldeforældre?

Kvinde, 4. gen.: – Fordi der var nazister, og de var jøder.

PE: Altså, det var under Anden Verdenskrig?

Kvinde, 4. gen.: Ja. (Hund piver fortsat)

PE: ...at de assimilerede?

Kvinde, 4. gen.: Ja.

PE: Ja. Ved du, hvordan de gjorde det?

Kvinde, 4. gen.: Ja, ved at skifte deres navne...og alt. Slette al historie, som mindede dem om, hvad de rigtig kom fra.

PE: Hvordan gjorde de det?

Kvinde, 4. gen.: Ved at skifte navn og flytte og cutte alle af, der ikke assimilerede.

PE: Ved du, om hele familien assimilerede der?

Kvinde, 4. gen.: Nej, der var nogen, der ikke gjorde, som vi ikke kunne have noget med at gøre, som var i den russiske mafia.

PE: Hvad for...hvad!? Prøv lige at sige det igen? Hvad for noget siger du?

Kvinde, 4. gen.: Ha ha... (trækker vejret højlydt ind) ha ha: Der var nogle, ja nogle fætre, der ikke gjorde det, som de... som så flyttede til Spanien, som vi var nødt til at cutte af, fordi de ikke assimilerede sig, fordi de stadig var en del af den russiske mafia.

PE: Okay. Vildt.

Kvinde, 4. gen.: Hi hi. Det har jeg fået at vide! Ha ha!

PE: Ja ja! Ha ha... Er du fortsat som assimileret?

Kvinde, 4. gen.: Øh, ikke lige så meget... Nej, nej.

PE: Hvad vil det sige?

Kvinde, 4. gen.: Eller, jeg er ikke jøde, men jeg er heller ikke... Det er ikke, fordi det er en hemmelighed. Og ja, jeg har... Ja.

PE: Hvordan kan det være?

Kvinde, 4. gen.: Fordi jeg står ved mine rødder.

PE: Hvorfor betyder det noget?

Kvinde, 4. gen.: Fordi man kan se det på mig, og jeg godt kan lide det. Det er spændende. Det er smukt.

PE: Kan du mærke, sådan, at du har de jødiske rødder?

Kvinde, 4. gen.: Ikke de jødiske, men det ru... eller jo, de jødiske, på nogle punkter, men mest bare det russiske, slaviske.

PE: Ja.

Kvinde, 4. gen.: Men det... jeg kan godt, altså... selvfølgelig så føler jeg en empati med jøderne, mere end nok andre gør.

PE: Ja.

Kvinde, 4. gen.: På en eller anden måde.

PE: Ja. Tak.

Kvinde, 4. gen.: Var det bare det?

PE: Det var simpelthen bare det.

Kvinde, 4. gen.: Hvem vil høre om det?

PE: Det...er der nok nogen, der vil...

Mand, 1. eller 2. generation

Pernille Egeskov: Altså, først så kommer der nogle formelle ting, så... fordi det er jo anonymt!

Mand, 1. eller 2. generation: Ja.

PE: Øh, så bliver man bare betegnet som, hvilket køn man har.

Mand, 1./2. gen.: Ja.

PE: Så, skal man så bare sige...?

Mand, 1./2. gen.: Der er kun to, siger Trump.

PE: Hi hi, ja. Og hvad er så dit?

Mand, 1./2. gen.: Det er mandligt.

PE: Ja. Så det næste spørgsmål er: Hvilket generationsled du er efter det assimilerede familiemedlem?

Mand, 1./2. gen.: Det må være første led efter, ikk'. Men altså anden assimilerede generation. For det var jo min far, der assimilerede.

PE: Øhm... Hvorfra stammer dine jødiske rødder?

Mand, 1./2. gen.: Øh, Hviderusland.

PE: Ja. Og... så de er kommet...

Mand, 1./2. gen.: Som flygtninge til Danmark.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Ved en fejl.

PE: Ved en fejl!? Hvorfor?

Mand, 1./2. gen.: Min far fortalte, at øh... hans far stak af sted først på grund af komplikationer med forfølgelse hjemme, men det var jo på grund af, at han skulle i i hæren. Der var jo oprør mellem kommunister og zartronen, ikk', og han lavede noget... øh, et fingeret arbejdsuheld, så han ikke kunne holde et gevær...

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: ...og det var der nogen, der sladrer om i landsbyen, og så måtte han flygte, og han flygtede jo flere år i forvejen, fordi der jo...

PE: Nå, okay...

Mand, 1./2. gen.: Han kom alene herop. Det kan man også se i registerblade: Kom han to eller tre år før konen...? Øh, og så havde han... han var jo analfabet. Han havde købt

en skibsbillet og skulle egentlig have været til Hamborg med videre sejlads med Hamborgskib til USA, men havnede i København.

PE: Nå!

Mand, 1./2. gen.: Han var blevet snydt, eller det var en fejl, ikk', så det var... han skulle have været en anden vej.

PE: Hvornår kom han til Danmark? Kan du huske det – cirka?

Mand, 1./2. gen.: Hu! Hmmm, var det 14 eller 15, tror jeg... det står i registerbladet, hvornår han kom ind. Indvandrerpapirerne. Jeg tror, det var 14.

PE: Øhm, ja. Hvorfor assimilerede din far?

Mand, 1./2. gen.: Mm... Jeg har aldrig diskuteret det med ham. Altså, du mener, hvorfor han ikke praktiserede jødedom?

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Hvis jeg skal være helt ærlig, ved jeg ikke, hvor meget de praktiserede den i hans barndomshjem.

PE: Nej.

Mand, 1./2. gen.: Jeg tror, at øh... min opfattelse er, at det var hans mor, der var den mest, øh, jødisk orienteret...

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: ...og øhm, jeg tror egentlig, at de både på grund af arbejde og... Ja, jeg har egentlig aldrig fået en forklaring. Men jeg tror egentlig ikke, de var opdraget specielt jødisk. Men min far var omskåret, ikk', så noget har de jo gjort... så, øhh... Men, men jeg har aldrig hørt at... altså de *gik* jo på den jødiske skole, jo... men det var nok også det mest praktiserende, de var.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Men, men jeg kan ikke give dig en forklaring. Det kan jeg ikke. Altså, øh, fordi vi snakker om årene op til... før krigen, jo... og... og jeg kan forstå *efter* krigen, og at man *lige* op til krigen skjuler det, men de er dog født i 18. Øh, og jeg tror det var... Der har jo altid været antisemitisme, men jeg tror, at... jeg ved ikke, om de skammede sig lidt over den baggrund, de kom fra også. Altså noget socialt også.

PE: Ja, så han slipper det faktisk allerede, da han er ung mand?.

Mand, 1./2. gen.: Nej, det gør han... altså, han engagerer sig i brydning, ikk', som ung... og alle hans venner er jo dem, han har gået på skole med. Så han færdes jo i det jødiske miljø, men det er nok via skolen, og, og det er jo dér, han lærer dem at kende. På Carolineskolen (red.: den jødiske skole i København), ikk' Og forældrene har jo anbragt ham dér.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Øh, og de har været medlemmer af Det Mosaiske Trossamfund. Men jeg har aldrig hørt min far gå i synagogen som barn eller noget som helst. Det har jeg ikke.

PE: Nej. Men hvordan assimilerede han?

Mand, 1./2. gen.: Hmm... Jamen, han overholdt jo ikke, for eksempel, hverken sabbat eller kosherregler eller noget som helst, vel. Og han gik jo ikke i synagogen om fredagen, og han holdt det delvist skjult, hans baggrund, af uvisse årsager, ikk'. Han har... Jeg tror, at min far har oplevet nogle antisemitiske ting, som gjorde, at han holdt lav profil, ikk'. Han var jo barn i trediverne, og det var en tid, hvor der kom nogle bølger med antisemitisme sydfra, ikk'...

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: så... jeg har altid syntes, at det var sådan en... en øhh... det, det stak i to retninger: Øh, enorm tro over for det Israel, der blev oprettet, og det jødiske, og forsvarede det meget mod antisemitter, og så alligevel, så holdt han det nede og skjulte det. Altså: Det forvirrede mig lidt.

PE: Ja. Men det der med, altså, når han altså... fordi han jo helt faktisk assimilerede, altså ikke fortsatte et jødisk liv. Men hvordan: Han underspillede det?

Mand, 1./2. gen.: Ja, det vil jeg sige.

PE: Øh, og... og øh...: Meldte han sig ud af Mosaisk Trossamfund for eksempel?

Mand, 1./2. gen.: Nej, aldrig.

PE: Nej, det bliver han ved med at være i.

Mand, 1./2. gen.: Og støttede... Fik Jødisk Orientering-bladet, han begyndte at tjene penge i tresserne og støttede de der indsamlinger til Israel. Fik plantet træer i Israel. Skov i Israel. Han finansierede sådan noget, ikk'.

PE: Men hvad med sådan noget som... Skiftede han navn?

Mand, 1./2. gen.: Det gjorde han efter krigen.

PE: Det var efter krigen.

Mand, 1./2. gen.: Ja.

PE: Så der blev det mere udtalt.

Mand, 1./2. gen.: Han flygtede og fik falske papirer og fik en tatovering, hvor der stod Andersen på overarmen.

PE: Okay.

Mand, 1./2. gen.: Ja, han skulle flygte med fisk. Altså, han fik falsk id, ikk', og så da han kom tilbage, så beholdt han de officielle papirer. Med kørekort og sådan noget. Men problematikken var, at når jeg rejste med ham senere i livet, så havde han ikke fået skiftet sit pas.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Så skulle vi nogle gange i udenlandske banker hæve penge til hans forretninger. Så skulle han vise pas og kørekort. Så står der jo to forskellige navne. Så kunne han ikke få pengene.

PE: Ja, åh nej!

Mand, 1./2. gen.: Og de siger: ”Det er to forskellige personer”, og det sagde jo alt om ham, at han var to forskellige personer, ikk'. Det var helt op i 80'erne. Ja, ja og så, øh... Men, så ved jeg ikke, da han så fik nyt pas engang, så blev det ændret, ikk', fordi det var for bøvlet, ikk'.

PE: Ja, det er jo klart.

Mand, 1./2. gen.: Så... på den måde holdt han fast i det, og han var medlem af... vi gik... som børn kom vi på de der – arh, store børn – på WISO Bazar.

PE: På hvad for noget ”bazar”?

Mand, 1./2. gen.: WISO.

PE: VISUM?

Mand, 1./2. gen.: WISO: Women's International Zionist Organisation, ikk', som samlede ind til Israel, da Israel blev oprettet, og alt det der, ikk'. Og der var der sådan nogle bazarer gennem jødisk forening, hvor vi gik, hvor man... med lotteri og mad, koshermad, og alt så noget... og der var hans veninde med også – senere hen – og vores børn, ikk'. Det gik han op i!

PE: Så, så det kan man sige: Så det har ikke været usynligt for...?

Mand, 1./2. gen.: Nej, overhovedet ikke! Nej, han lagde ikke skjul på det. Men, men han har ikke været sådan en... en... en hardcore troende, der mødte op om fredagen og overholdt – han spiste flæskesteg og alt muligt, ikk’

PE: Ja, så man kan sige, at når man taler om at assimilere, hvad er det? Det er jo også et vidt begreb, ikk’

Mand, 1./2. gen.: Ja, han er ikke fuldkommen forsvundet som en jødisk personlighed.

PE: Nej... men man kan sige, at det, du beskriver meget godt... det, du siger: Han blev to. Han blev delt i to. Altså, så der havde været to forskellige identiteter, ikk’

Mand, 1./2. gen.: Ja. Det forvirrede især min bror. Senere hen i livet, ikk’. Min bror havde svært ved at acceptere det, ikk’ fordi øh... han syntes, at enten så skulle man det ene eller det andet, ikk’. Han havde det lidt svært med det fordi – det forvirrede min bror. Han var jo alligevel fra 48, ikk’, og øh, han startede jo selv også med, som ung, øh, da han mistede sin ungdomskæreste... Så kastede han sig over det og gik i Jødisk Forening og deltog i det, og mødte sin fætter blandt andet, som spillede med sit band i Jødisk Forening, ikk’, sådan noget klezmer...

PE: Så han tog det op igen. Simpelthen.

Mand, 1./2. gen.: Ja. Min bror dyrkede det i en periode, ikk’, sådan, men holdt op med det igen. Da han var i krise, sådan psykisk, søgte han til rødderne, ikk’.

PE: Ja. Øhm... da, da din far ligesom begyndte at slippe det... eller assimilere sig... og det gjorde han jo altså faktisk en del år før krigen, forstår jeg, var der så andre i hans familie, ved du det, der gjorde det?

Mand, 1./2. gen.: Ja, det gjorde hans søster, ikk’. Hun gjorde det jo, ikk. Og hans ene bror også. I og med at han var kommunist, så gik han jo ikke ind for det religiøse. Jeg hørte aldrig ham, øh, snakke noget om det eller noget. Han havde, han havde virkelig assimileret sig. Han var jo også, øh... han lignede sin mor. Han var sådan lidt korpulent, og så havde han blå øjne, ligesom... altså samme øjenfarve som hende søsteren, og virkede jo ikke jødisk på samme måde som de der knaldsorte som min far og, øh, en anden bror...

En tredje bror lignede mere mig, altså i farverne, ikk’. Han kunne godt passere som en dansker, ikk’. Men min far var *virkelig*: med sådan en hårspids ned og knaldsort hår og... så, øh... Men øh, men han var jo i den brydeklub i 20-25 år med alle sine venner, ikk’, og det var jo med davidsstjerne på bryde-dragten.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Så der lagde man jo ikke skjul på det... i Hakoah (red.: Brydeklubben), ikk’. Så det var jo sådan, som jeg siger. Det strittede ligesom i to retninger med min far.

PE: Ja. Ja, og det der med familien. Nogle gjorde det, og nogle gjorde det ikke. Altså, hvorfor tror du, det var sådan?

Mand, 1./2. gen.: Altså, så meget har vi aldrig diskuteret det. Han snakkede aldrig om det. Aldrig. Det var ikke noget, der var et issue for ham på nogen måde. Min far var meget mere sådan... hvad hedder det... Han roste jo alt det jødiske og løftede det op. Det var... de var fantastiske til alt muligt... hø hø, nærmest overmennesker ikk’. Jeg tænkte: ”Det klinger lidt hult, det der overmenneske”, ikk’. Ha ha.

PE: Ha ha. Nå, men er du fortsat som assimileret?

Mand, 1./2. gen.: JA! Det er jeg.

PE: Hvordan kan det være?

Mand, 1./2. gen.: Det... Jeg havde en fornemmelse af, at det gjorde livet nemmere.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Simpelthen! Fordi man hører og ser jo antisemitismen mange steder – lige fra man er ung af.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Og sådan er det bare. Og så, må man sige, at det... så finder man ud af at holde snuden nede, selvom den er kroget, ikk’.

PE: Ja, hi hi.

Mand, 1./2. gen.: Ja, ha, ja, jamen det er jo det, det drejer sig om, ikk’? Altså. Det gjorde det nemmere. Simpelthen. Øh, fordi da jeg var ung og barn, da var det da heller ikke specielt populært.

PE: Nå, det var det alligevel ikke?

Mand, 1./2. gen.: Nej! Og der kan man sige, der havde vi jo ikke så mange fremmede i landet. Det var jo blandt

danskere, man hørte det, som ung til sport og sådan noget der. Øh, alle de der klassiske: ”Nu jøder du ham” og ”han er en rigtig jøde, ham der jødesmovsen”, så det hørte man jo masser om, og så, så holder man sin mund.

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Og så når man heller ikke er medlem af... selvom man har... hvad hedder det: navneattest, som det hedder, fra Mosaisk Trossamfund. Så... det er jo noget ens forældre har besluttet... ens far...

PE: Ja.

Mand, 1./2. gen.: Altså, det var jo sådan, at min far klarede alt det der – uden min mors billigelse.

PE: Okay... vildt!?

Mand, 1./2. gen.: Ja. Jeg blev også omskåret, og min bror, ja. Min far tog mig med som 8-årig – otte måneder gammel... Næ! Otte DAGE gammel – hjemmefra og gik og kom tilbage...

PE: Nej!?

Mand, 1./2. gen.: ...og min mor tilgav ham det aldrig!

PE: Nej.

Mand, 1./2. gen.: Han var fuldkommen ligeglad med...

PE: Det har ligget dybt i ham.

Mand, 1./2. gen.: Og der er det, man kan sige, der ligger det jo ikke dybere hans... men der, mente min bror, jo, at det drejede sig om, at vi skulle ikke være anderledes end ham. Der lå også sådan noget... Altså, det var ikke kun religionen, nu var han det, og så videre. Men...mor... Jeg tror på hendes dødsleje, så øh...hun var blevet bitter hen ad vejen, fordi hun syntes simpelthen at det var ud over alle grænser det der.

PE: Men altså nu... Du har jo lige fortalt, hvor splittet han har været.

Mand, 1./2. gen.: Ja. Men vi mener jo – eller jeg mener – at han har ligget meget under for sin mor. Hans mor levede... Hun døde året før, jeg blev født. Jeg tror, min far har ligget under for hendes holdninger. Og de boede hjemme hos...da min bror bliver født, bor de jo hjemme hos min fars mor. Men de havde jo ikke råd til lejlighed eller noget, så... Nå, tilbage til

spørgsmålet. Der var en forklaring dér på, at man holdt det skjult, ikk’.

PE: Men det var simpelthen det.

Mand, 1./2. gen.: Nå!? Det var da...! Nå.

PE: Ja. Tak!

Kvinde, 3. generation

Pernille Egeskov.: Jo, altså, det er ikke særlig mange spørgsmål. Du svarer jo bare – først er der ligesom nogle formelle spørgsmål som: Hvilket køn er du?

Kvinde, 3. generation: Dame, var jeg ved at sige! Ha hi hi.

PE: Ha ha, ja, ja!

Kvinde, 3. gen.: Hunkøn.

PE: Ja, det er fint. Nå, men det er jo, fordi man er anonym, så, så det er bare, så vi lige har en stemme, ikk'.

Kvinde, 3. gen.: Ja, helt fint.

PE: Nå, og så er næste spørgsmål: Hvilken et generationsled du er efter et assimileret familiemedlem?

Kvinde, 3. gen.: Jamen, gad vide om mine forældre egentlig var assimilerede... eller hvad man overhovedet kalder den måde, de levede på?

PE: Ja, hvad vil det egentlig sige?

Kvinde, 3. gen.: Mmm, det er virkelig et svært spørgsmål, fordi... hvornår er man assimileret...? Altså, er det, når det er helt øhm... usynligt for andre, at man er jøde? Eller når din... når ens familie ikke længere fortæller én, at man har jødiske rødder? Eller måske når man ikke længere selv følger de jødiske traditioner...?

PE: Ja, det kunne det være.

Kvinde, 3. gen.: Ja... Ja, så er jeg vel første generation.

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Nej, hvad hedder det så: Anden? Hvis de... hvis første generation er assimileret.

PE: Ja, så er du anden.

Kvinde, 3. gen.: Ja, men...

PE: Det vil sige, det er dine forældre, der er assimileret?

Kvinde, 3. gen.: Ja...

PE: Ja?

Kvinde, 3. gen.: ...og også mine bedsteforældre – så langt som min mor kan huske tilbage.

PE: Okay.

Kvinde, 3. gen.: I virkeligheden ved

vi ikke, hvordan mine bedsteforældre levede før krigen.

PE: Ja, så dine bedsteforældre... Ja, for det er jo altid et valg, der sker undervejs, medmindre man er født ind i det, ikk'. Så man kan sige, dem, der ligesom gør det – eller tager en beslutning om at assimilere sig... Ja, så dine bedsteforældre laver et skift: De gør det under krigen?

Kvinde, 3. gen.: Der kan man jo ikke rigtig assimilere, fordi der er man... Under krigen er det... der er det underordnet, om det kun er din far, der er jøde, om dine bedsteforældre er jøder, eller... eller om du lever assimileret... – det er nazisterne, der afgør, hvad de synes, du er.

PE: Så det var efter krigen?

Kvinde, 3. gen.: Ja, ja, efter krigen lever mine bedsteforældre assimileret.

PE: Ja... Og så, ja, så det, det vil sige, at de jo faktisk er den første generation, så, dine bedsteforældre?

Kvinde, 3. gen.: Mm... ja.

PE: Og så er der dine forældre, det er anden generation, så er du tredje generation?

Kvinde, 3. gen.: Ja.

PE: Hvorfra stammer de jødiske rødder?

Kvinde, 3. gen.: Øhm, min mormor var fra Sienna... i Hviderusland, og min morfar kom fra Polen.

PE: Ja. Hvordan, øh, altså, hvordan kom de lige til Danmark?

Kvinde, 3. gen.: De kom til Danmark... mm... med den store gruppe af polske jøder, der kom i slutningen af tresserne. Og så kom der også nogle drypvis i de efterfølgende år, fordi der var nogen, altså myndighederne, der... der gerne ville gøre det lidt vanskeligt for dem at komme ud af landet. Der var sådan, øh, en karensperiode, fordi min morfar han var ansat i Justitsministeriet.

PE: I Polen?

Kvinde, 3. gen.: Ja – efter de var blevet smidt ud, så kunne de alligevel ikke få lov til at forlade landet.

PE: Så han kunne ikke bare komme ud, eller hvad?

Kvinde, 3. gen.: Nej. For så var der... så øh, mente man, at han havde haft adgang til nogle fortrolige

informationer, som man ikke ville have, at han skulle dele... – men dem vil han jo stadig have 5 år efter... så det giver ikke rigtig mening...

PE: Nej.

Kvinde, 3. gen.: Ja, men man skulle bare gøre det så besværligt, som man overhovedet kunne, ikk'... samtidig med at man selvfølgelig ikke var velkommen. Man var blevet gjort øhm, statsløs...samtidig med at man blev tvunget til at underskrive, at man var zionist, eller at man, at man frivilligt opgav sit statsborgerskab.

PE: Ja, i Polen?

Kvinde, 3. gen.: Ja.

PE: Det er så i 1965-agtigt, de kommer til Danmark?

Kvinde, 3. gen.: De kommer i...75, tror jeg, det er.

PE: 75?

Kvinde, 3. gen.: Ja, og – faktisk kom mine forældre slet ikke samtidig. Jeg tror, at min far kom først, og så kom min mor... altså med sine forældre, året efter.

PE: Ja. Øhm, ved du, hvorfor dine bedsteforældre, altså dine morforældre, assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Mm... De var ikke så vilde med at tale om noget, der vedrørte identitet og tilhørsforhold og religiøse forhold eller kulturelle forhold. Og slet ikke om krigen. De, de betragtede bare sig selv som værende moderne og sekulære, i virkeligheden. Og måske ønskede de også bare at assimilere for at få et fredfyldt liv, hvor de kunne leve uden at skulle være udsat eller anderledes...eller vække opsigt... også fordi de valgte at blive i Polen, hvor så mange millioner jøder blev myrdet – bare for at være jøder...

PE: Ja. Ved du, hvordan de assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Altså, de, de havde masser af jødiske venner, men mm... de holdt ikke nogen af helligdagene eller nogen traditioner. Øhm, de gik ikke i synagogen. Øhm, de deltog ikke rigtig i det jødiske liv.

PE: Ja, og så det, du sagde: De prøvede ligesom ikke at gøre det til en identitet, eller var bare sekulære, ikk'?

Kvinde, 3. gen.: Ja. De ville bare være almindelige mennesker.

PE: De, de, hvad skal man sige: De afskrev bare identiteten som jøder, faktisk.

Kvinde, 3. gen.: Mm, ja.

PE: Hvad med... Var det hele familien, der gjorde det? Eller var det din mormor og morfar?

Kvinde, 3. gen.: Min oldefar. Altså min mors morfar, Zalman...

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: ...han gik i synagogen...hvor jeg tror, de mest af alt mødtes for hyggens skyld.

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: ...og der var min mor med nogle gange, som lille pige. Det kan hun huske...og at der blev serveret kold vodka og sådan nogle små løgsmåkager...

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: ...og hun er den yngste af tre søstre, og hun kan huske, hvordan han tog hende med. Men det var jo ikke i den rigtige gamle synagoge, fordi den var blevet ødelagt, da... ja, under Krystalnatten. Men der var ligesom et lille sted i nærheden, hvor øh... man samledes. Til bøn. Fordi man skal jo bare have en minjan (red.: Minjan er det antal på ti mænd, som er påkrævet, for at den offentlige jødiske gudstjeneste kan afholdes).

PE: Ja. Og de andre, hvad skal man sige, parallelt: Altså, din mormor og morfars... sides søskende og sådan noget, de... Ved du, om de assimilerede?

Kvinde, 3. gen.: Mm, nej, for der var jo meget få, der overlevede.

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Øhh... og øhm... min, min mormor havde én bror, Boris. Og ham ved jeg faktisk ikke, hvad der skete med. Min mor og hendes to søstre har tre forskellige forklaringer... Men han er... han overlevede ikke krigen. Alle min morfars søskende døde under krigen, undtagen hans bror Pesach, som... han flygtede også til Rusland – ligesom min morfar – og overlevede på den måde.

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Øhm... det var ham, der emigrerede til Israel... mmm... det gjorde han i 50'erne. Min morfar ville ikke til Israel... men senere blev det

også for meget for mine bedsteforældre med al antisemitismen i Polen.

PE: Din morfars bror... han har jo så i hvert fald ikke valgt at assimilere, når han er taget afsted.

Kvinde, 3. gen.: Nej.

PE: Er du fortsat som assimileret?

Kvinde, 3. gen.: Nej.

PE: Hvordan kan det være?

Kvinde, 3. gen.: Mm...(lang pause)... Jeg har altid haft en længsel mod øh... at komme tættere på min jødiske identitet. Og jeg synes, at det simpelthen er så smerteligt, at der var så mange, der mistede livet... der blev myrdet – fordi de ikke kunne være dem, de var. Og derfor kan jeg slet ikke forene mig med at skulle... at skulle fornægte min identitet og historie – eller omvendt: Jeg vil gerne vælge det til, som andre aldrig selv har kunnet få lov til at være.

PE.: Ja, hvornår i livet var det, at det kom til dig på den måde?

Kvinde, 3. gen.: Mm... Altså, det har jo altid været meget præsent, at vi er en jødisk familie. Øhm, men jeg er jo også vokset op assimileret med plastikjuletræ og øhm... med altid den her... det der underliggende budskab om, at man helst skal holde lav profil med sin identitet, ikk'. Øhm, og mine forældre er jo også vokset op under kommunismen – og i en tid, hvor man også forkastede religion og øhh... og de synes i øvrigt også selv, at det er enormt gammeldags og umoderne, at være religiøs ikk'. Så, så de er jo... Altså, de betragter sig selv som 100 procent ateister.

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Men det har jo også altid været meget nærværende for dem, at de var jøder.

PE: Ja. Men kan du huske, hvornår... altså fordi, så voksede du op med, med plastikjuletræ og assimileret, men kan du huske, hvad det... altså, hvornår? Hvad skete der? Hvornår kom det til dig, hvor du tænkte: Nu tager du den tråd op igen?

Kvinde, 3. gen.: Øhm... jeg tror, jeg var sådan lidt... I mine teenageår hvor jeg nok var ret søgende ... ville jeg gerne møde nogle andre jødiske unge, og jeg... jeg besluttede at tage på en tur til Berlin, hvor jeg møder op med min lille rullekuffert og ikke kender en

eneste, og tænker: ”SÅ!” Ha ha. ”Nu er det nu!” Nu skal jeg være sammen med nogle ”fellow yiden”... Øhm... og, og så tror jeg også, at det øh... måske har været sådan ekstra presserende, da jeg nåede til mine egne... livsmilepæle, da jeg skulle giftes og have børn. Fordi så skal man jo for alvor tage stilling til: ”Hvordan gør vi det? Hvem er vi?... ”

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: ...Hvad vil vi?”

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Og det bliver jo... retningsgivende, ikk', når man fx skal giftes, fordi er det så i en kirke eller på rådhuset eller er det i synagogen? Øhm, og...hvad skal der ske, hvis man får en dreng, skal han have en brit milah (red.: Det jødiske omskæringsritual) – og hvor meget skal det jødiske fylde?

PE: Ja, ja, så, kan man sige, at du mærkede det, da du var teenager med rullekufferten og for alvor da livet – voksenlivet – folder sig ud?

Kvinde, 3. gen.: Ja.

PE: Spændende...

Kvinde, 3. gen.: Og også fordi, øhm, jødedommen er jo ikke missionerende. Så der er jo ikke nogen, der kommer og prikker én og spørger: ”Vil du være med i vores fællesskab?” Det er slet ikke sådan, det fungerer. Øhm... og mine forældre, de kom jo som... mm... immigranter, så...de havde jo ikke en omgangskreds her, som var forankret i et jødisk liv.

PE: Nej.

Kvinde, 3. gen.: Øhm, de havde en meget jødisk – eller de HAR en overvejende jødisk – omgangskreds, men de andre polske jøder er jo også meget sekulære, ikk'.

PE: Ja. Ja, så det er i virkeligheden mere dét at komme fra Polen – der i 70'erne eller i 60'erne – der var deres fællesskab, end deres jødiske identitet, måske. Eller... det ved jeg ikke: Det var jo, fordi de var jøder, de skulle ud (red.: af Polen)?

Kvinde, 3. gen.: Ja, altså, jeg... jeg oplever, at deres jødiske fællesskab er enormt stærkt, men det er sådan lidt indforstået. Eller...det er nok nærmere deres skæbnefællesskab og fælles historie, med ikke at være ønskede i Polen – at være paria... Og min, og min morfar, han har jo... ja, han er faktisk flygtet først fra Polen til Rusland, så

fra, øhm, Rusland til Polen og fra Polen til Danmark.

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Øhm, ja, så det er nok først som voksen, der hvor jeg for alvor skal træffe nogle valg. Fordi det er jo det, der sker, når man er opvokset assimileret, så bliver det et valg. Ens identitet er meget mudret eller... Fordi jeg både er født af en jødisk mor, men ikke øhm er født ind i en familie, der var religiøs... og en familie, hvor mine bedsteforældre havde valgt... de havde taget nogle ret eksplicitte valg, som jo gjorde, at min mor heller ikke voksede op med jødiske traditioner.

PE: Ja. Præcis.

Kvinde, 3. gen.: Så det bliver jo et meget aktivt valg.

PE: Ja. Ja. Og jo også en undersøgelse af, hvordan man overhovedet gør, ikk'?

Kvinde, 3. gen.: Ja, for hvad vil det sige?

PE: Ja, ja, hvad vil det... Ja, hvad vil det også sige?

Kvinde, 3. gen.: Hvad vil det sige, at man tager et aktivt valg? Fordi er det overhovedet det? Fordi jeg er jo født af en jødisk mor.

PE: Ja. Ja.

Kvinde, 3. gen.: Men hvordan kan man så pludselig ikke være jøde? Og er det dét at være religiøst praktiserende, der er definerende for, om man er jøde? Eller hvad er det egentlig?

PE: Ja.

Kvinde, 3. gen.: Eller er det oplevelsen af hjemlighed, når man kan dufte sin mormors hønsekødssuppe eller, øh, genkendelsen af jødiske melodier, eller når nogen taler jiddisch...eller: Hvad er det egentlig? Ja, og så er det dybt paradoksalt, at jøder i virkeligheden aldrig rigtig har haft mulighed for at kunne være dem, de er, eller har haft de samme vilkår som dem... som dem, de har levet iblandt.

PE: Jo.

Kvinde, 3. gen.: Ja. Øhm, men jeg tror nok, det var dér med rullekufferten, at jeg kunne mærke, at det var den retning, jeg gerne ville bevæge mig i ... men det føltes også... men det føltes også ret akavet. Ha ha, men det var nu også ret modigt, synes jeg – nu hvor jeg tænker tilbage på det.

PE: Ha ha, ja.

Kvinde, 3. gen.: Der er også nogle ting, som kommer mere naturligt, når man så får børn, ikk'.

PE: Ja. Ja. Kan du huske første gang, du præsenterede dig, hvor du sådan havde identiteten og sagde: ”Nå, men jeg er jøde” eller sådan. Kan du huske det?

Kvinde, 3. gen.: Mm... Nej, det kan jeg faktisk overhovedet ikke huske, at jeg har gjort... eller at det skulle være sådan et, øhm, vendepunkt, hvor jeg pludselig...blev eksplicit omkring det... fordi jeg... Jeg har jo altid identificeret mig som værende jøde.

PE: Ja. Det var også... altså, det er ikke et spørgsmål på listen, det var bare af nysgerrighed.

Kvinde, 3. gen.: Ja... Det er sådan et meget...hyperbrugt ord i denne her tid, ikk', men jeg har jo altid øhm... haft en dybtfølt følelse af, hvem jeg er... at jeg er jøde. Hvor sidder den følelse? I sjælen, i, i hovedet eller i hænderne, når man tænder sabbatlys eller: Det ved jeg ikke. Men, men, men, øh... der har jo også altid været den anden side, den side, hvor jeg har lært at holde lav profil. Selvom jeg har oplevet at blive kaldt grimme ting som ”jødsmovs”. Så det må jo være sivet ud på en eller anden måde alligevel, ikk'.

PE: Ja, ja, uden du endda var det, uden du var erklæret jøde. Altså, bare fordi det var din, ja, historik.

Kvinde, 3. gen.: Ja, for gad vide, hvordan andre så har vidst det? For det er jo ikke sådan, at man laver en navnerunde i skolen, og: ”Jeg hedder sådan og sådan. Jeg er i øvrigt jøde, og jeg...”, man spørger jo heller ikke: ”Er du muslim? Er du buddhist?”

PE: Nej. Nå, jamen, tak skal du have. Det var det.

Kvinde, 3. gen.: Det var dét – men det er jo... Er det virkelig nok? Der er så meget mere, jeg kunne fortælle...?

PE: Ja, det er det faktisk. Så... Tak.

Foto: Torben Eskerod

Pernille Egeskov. Installation view fra udstillingen: Værker på gulv: Forrest "Transit", bagerst "Frihed". På væg: "Huskesedler".